

نقش تعاونی‌ها در بهبود اقتصادی اجتماعی حاشیه‌نشینان

○ شریلت ک. بهومیک* ترجمه: علی اصغر مقصودی

□ قسمت اول

فرایند جهانی شدن، از طریق سازگاری ساختاری، بر طبقه کارگر سراسر دنیا تأثیری منفی گذاشته است. کارگران در بیشتر کشورهای در حال توسعه صدمه دیده‌اند، چون تجدید ساختار صنعت پیوسته به بیکاری ناشی از تعطیلی واحدهای صنعتی غیرسودمند انجامیده است. بیانیه‌ی سیاست صنعتی، که در ۲۴ جولای ۱۹۸۱ به مجلس هند تقدیم شد، با فرایند جهانی، سازگاری ساختاری همگام بود. دو حالت قابل تأمل این سیاست عبارتند از: اول، تأکید بر بخش عمومی و دوم کاهش استخدام در بخش رسمی. در عین حال، اتحادیه‌ها به شدت با این سیاست‌ها مخالفت کردند. آنها به اعتصاب، تعطیلی کارخانه‌ها و اجتماعات بزرگ در سطح ملی دست زدند. این اقدامات کوچکترین تأثیری بر تصمیم‌گیری دولت نداشت. بیشتر کارگران شاغل در صنایع متوسط و کوچک با مشکل مواجه شدند، چرا که هیچ حمایت قانونی جدی از امنیت شغلی و اجتماعی آنها نشد. این کارگران جمعیت بزرگی از نیروی کار صنعتی را در کشور تشکیل می‌دهند. لذا، وجود ابزارهای جایگزین در این نواحی، ضروری است. در پاراگراف ۱۶ بیانیه سیاست

کشانده‌اند، از طریق تعاونی‌های کارگری، مجدداً راه اندازی کرده‌اند. این تحقیق همچنین ضمن تمرکز بر نقش تعاونی‌ها، بر روابط آنها با حاشیه‌های نشانی گرفته از اتحادیه‌ها نیز تأکید دارد ضمن آنکه دموکراسی داخلی و نقش دولت از دیگر عوامل مؤثر بر عملکرد این تعاونی‌ها هستند.

نقش تعاونی‌ها در بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی حاشیه‌نشینان: مطالعه موردی در دو شهر هند

۱- مقدمه

این مقاله درصدد بررسی نقش تعاونی‌ها در قدرت بخشیدن به بخش‌های حاشیه‌ای طبقه کارگر است. ما می‌خواهیم این موضوع را با کمک دو تحقیق که در دو شهر بزرگ هند انجام گرفته است مورد بحث و بررسی قرار دهیم: احمدآباد در غرب هند و کلکته در شرق هند، محور اصلی بحث مباحثی جدی در گردهای احمدآباد و تعاونی‌های کارگری در کلکته هستند. این موارد نشان می‌دهند که چگونه کارگران حاشیه‌نشین جامعه سعی دارند از حق خود مبنی بر داشتن شغلی پرمضمت از طریق عملی جمعی دفاع کنند.

اشاره

این مقاله به بحث درباره تعاونی‌ها، که یکی از ابزارهای از زیر سلطه خارج کردن بخش‌های حاشیه‌ای جامعه و بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی آنها هستند می‌پردازد. ابتدا به شرح مختصری در خصوص وضعیت فعالیت‌های صنعتی در هند و نیاز به تزیق فرآیندهای تولید جایگزین در صنعت آن، از طریق تعاونی‌های کار برداشته می‌شود. در ادامه، به بحث درباره تعاونی‌ها، خصوصاً تعاونی‌های کار و نقش آنها در از زیر سلطه خارج کردن کارگران از نظر اجتماعی خواهیم پرداخت. سپس با توجه به دو تحقیقی که در دو شهر احمدآباد در غرب هند و کلکته در شرق هند انجام گرفته است، موضوع را مورد بحث و بررسی قرار خواهیم داد. تحقیقی که در احمدآباد انجام شده است به گروه زنان حاشیه‌نشین جوی گرده (جمع‌کننده مواد زائد و باطله) مربوط است که تعاونی خود را به کمک اس. ای. دبلیو SEWA (اتحادیه زنان کارگر)، تشکیل داده‌اند. تحقیق انجام گرفته در کلکته نیز در رابطه با تلاش کارگرانی است که بستگاه‌هایشان را بعد از اینکه کارفرمایان آنها را به تعطیلی

۲۰ تعاونی‌ها و کارگران حاشیه

نشین

رد پای تعاون به عنوان جنبش برای تغییر و بهبود شرایط اجتماعی و اقتصادی بخش‌های کم توسعه یافته را می‌توان در نیمه اول قرن نوزدهم در فلسفه رابرت اوون Robert Owen اولین تعاونی در انگلستان در سال ۱۸۸۴ راه‌اندازی شد دید. این تعاونی یک فروشگاه بود که توسط بافندگان از کنار نساجی در تودلین Toad lane در راجدیل Rochdale راه‌اندازی شد. این گروه را به عنوان پیشگامان منصف راجدیل می‌شناسند که هندفشان تهیه کالاهای مصرفی برای کارگران به قیمتی منصفانه بود. پیشگامان راجدیل تعاونی‌ها را به عنوان گامی به سوی یک هدف بزرگتر، یعنی یک جامعه مشارکت‌گرا که مشخصه آن دموکراسی اقتصادی است، می‌دیدند. راجدیل به عنوان الگویی برای بسیاری از تعاونی‌ها در انگلیس، آمریکا و اروپا به کار گرفته شد. تمام جنبش‌های تعاونی در سراسر دنیا اصول اساسی حکم بر عملکرد این تعاونی را پذیرفتند. این اصول عبارت بودند از یک رای برای هر عضو (و نه مثل شرکت‌های سهامی برای هر سهم یک رای)، فروش محصول به قیمت بازار، تقسیم سود بین سهامداران براساس سهام هر یک، سود محدود براساس سرمایه مشترک.

۲۰ درصد واحد صنعتی وجود دارند که از دهه‌ی هشتاد تا کنون، در قالب تعاونی‌های کارگری اداره می‌شوند. همه‌ی این تعاونی‌ها بدون کمک مالی دولت و یا تنها با مقدار ناچیزی کمک مالی، به بقا ادامه می‌دهند.

این واقعیت که این تعاونی‌ها نزدیک به دو دهه یا بیشتر را بدون کمک مالی به بقا ادامه داده‌اند، خود معیاری برای موفقیت آنهاست. ما سعی کرده‌ایم در این مقاله به بررسی تعدادی از این تعاونی‌ها بپردازیم. همراه با بیکاری ناشی از تعطیلی برخی صنایع، شاهد مهاجرت رو به رشد افراد به شهرها، خصوصاً کلان شهرها، و آن هم در جستجوی کار، هستیم. این افراد از مناطق روستایی یا شهرهای کوچک، بخاطر کسب معاش، خارج شده‌اند. آنها از مهارت کافی برای رقابت در بازار کار برخوردار نیستند و به دنبال هر کاری هستند تا از درد گرسنگی برهند. این افراد پست‌ترین کارها را عهده‌دار می‌شوند و توده‌ی فقرای شهرنشین را تشکیل می‌دهند. با اینحال می‌توانیم بینیم که، همانند زنان جوی گرد در احمدآباد، آنها نیز می‌توانند از طریق عملی جسمی شرایط زندگی خود را بهبود بخشند. اینک، قبل از اینکه به بحث درباره این موارد بپردازیم، اجازه دهید ابتدا به بررسی نقش تعاونی‌ها در کمک به حاشیه نشینان بپردازیم.

صنعتی می‌خوانیم کارگران به مشارکت در مدیریت ترغیب خواهند شد. تعاونی‌های کارگری تشویق خواهند شد تا در برنامه‌هایی که برای اداره شرکت‌های بیمار طراحی شده است، مشارکت کنند. تاکنون طاهراً این امر فقط در قالب حرف باقی مانده و دولت هیچ گامی در تشویق چنین تعاونی‌هایی برنداشته است. در همین حال، تعدادی از شرکت‌های تعاونی که حاصل تلاش کارگران برای حفظ شغل و تولید بوده است، بوجود آمده‌اند. در این رابطه می‌توان به تعدادی تعاونی کارگری در زمینه جابکاری، معدن و واحدهای صنعتی اشاره کرد. کارگران جابکار سونالی جابکاری در منطقه جالپایگوری Jalpaiguri در ایالت بنگال غربی، با ۵۰۰ نفر کارگر، اولین تعاونی کارگری در صنعت چای را در سال ۱۹۸۴، در تریپورا، Tripura ایالتی واقع در شمال شرقی هند، تأسیس کردند.

از اوایل دهه‌ی هشتاد تا کنون، در قالب این تعاونی، پنج جابکاری توسط کارگران، بسا موفقیت اداره می‌شوند (Bhowmik 1992) در دالی راجسهارا Dallh Rajhara که در نزدیکی معدن فولاد بهیلای Bhilai، در ایالت چاتیسگراه Chatissgrah قرار دارد، شش تعاونی کارگری در زمینه معادن باز سنگ آهن فعالیت دارند (Bhowmik 19941) در کلکته، مرکز ایالت بنگال غربی، حدود

آنها را حمل می‌کنند، به دنبال این مواد می‌گردند.

در واقع این جوی گردها به شهروندان خدمت می‌کنند چرا که در ضمن کسب معاش به تمیزی خیابانهای مملو از زباله کمک می‌کنند. بدبختانه، مقامات پلیس و شهرداری از این دید به آنها نگاه نمی‌کنند. مقامات شهری آنها را از سطح شهر جمع می‌کنند و مورد تهدید و حتی ضرب و شتم نیز قرار می‌دهند. مناطق بالای شهر به آنها به عنوان عوامل مزاحم و مخل نگاه کرده و اغلب از آنها شکایت می‌کنند.

شهر احمد آباد مرکز گوجرات Gujarat، یکی از ایالت‌های ثروتمند کشور هند است. این شهر دارای صنایع بزرگی است، و خصوصاً به لحاظ وجود مراکز تولید محصولات نساجی معروف است. البته در حال حاضر، سناریو خیلی فرق کرده است. از آنجا که در ۵۰ سال اخیر بیشتر بازارهای پارچه شهر بسته شده است، شمار زیادی بیکار شده‌اند. بسیاری از زنان و فرزندان این کارگران ناگزیر شده‌اند که در خیابانها به جمع آوری مواد زائد و باطله بپردازند. مثل همه شهرهای بزرگ دیگر، در احمدآباد نیز شماری جوی گرد (جمع آورندگان مواد زائد و باطله) وجود دارند که زندگی شان بسته به بازیافت زباله هاست. از بیست و پنج سال اخیر تاکنون یکی از فعالیت‌های انجمن زنان خوداشتغال که پایگاهش در احمدآباد است، کار سازماندهی زنان جوی گرد شهر را به عهده گرفته است (Ibid). ما قصد داریم به بررسی برخی از فعالیت‌های این اتحادیه در کمک به این بخش از طبقه کارگر بپردازیم.

منشأ اس.ای. دلیو آ. SEWA انجمن کسارگران نساجی Textile Labor Association (FLA) بود. این اتحادیه در سال ۱۹۱۸ توسط مهاتما گاندی بنا گذاشته شد و بعدها به اتحادیه اصلی کارگران نساجی در احمدآباد تبدیل شد. در سال ۱۹۶۸ تی. ال. آ. تصمیم گرفت که شاخه‌ی زنان اتحادیه را راه‌اندازی کند. برای این کار از الابهات Ela Bhat دعوت به عمل آورد. فعالیت اصلی این شاخه برگزاری برنامه‌های آموزشی برای توسعه مهارت شغلی زنان فقیر است به گونه‌ای

از الزاماتی برخوردار باشند که در اصول تعاون هجی شده‌اند. کمیسیون اصول تعاون به دقت به شرح این جنبه می‌پردازد "تعاون در بهترین حالتش، هدفی برای منافع فردی را مدنظر دارد. هدف آن بیشتر پیشرفت و رفاه بشریت است. این هدف است که یک تشکل تعاونی را از یک بنگاه اقتصادی متمایز می‌کند و وجود آن را از نقطه نظر ارزشهای اخلاقی و اجتماعی که به زندگی بشر ارزش می‌بخشد، یعنی ارزش‌هایی برای مسائل مادی، توجیه می‌کند. بنابراین ضروری است ضمن بررسی همبازی و همبستگی تعاونی‌ها، این اهداف را نیز مد نظر داشته باشیم. در بخش‌های بعدی تلاش ما در این جهت است.

۳-۱ جوی گردهای احمدآباد

بخشی از جمعیت هر کلان شهر از طریق بازیافت مواد زائد و باطله امرار معاش می‌کند. این افراد در بین فقرای شهری از پست‌ترین پایگاه برخوردارند و از لحاظ اقتصادی نیز در زمره فقیرترین افراد هستند. بخش اعظمی از این جوی گردها را زنان و کودکان تشکیل می‌دهند. آنها در جستجوی مواد زائد پای پیاده در خیابانها پرسه می‌زنند و این مواد را در کیسه‌هایی می‌ریزند. آنها در سینه دم خانه هایشان را ترک می‌کنند. هر روز کیلومترها راه می‌روند، تا به هنگام غروب کلکسیونشان را کامل کنند. ابزار کار آنها شامل یک ساک، یک چوب یا یک میله برای یافتن مواد باطله در میان آشغال هاست. آنها در کارشان با خطرات زیادی مواجه هستند. بریدگی، کبود شدگی و زخم‌های حاصل از تماس با اجسام تیز و خرده شیشه یا حساسیت‌های ناشی از مواد زائد شیمیایی از این جمله‌اند در پایان روز، بعد از آنکه مواد زائد را جمع آوری کردند، آنها را از هم جدا می‌کنند و به سوداگران می‌فروشند. پول حاصل از فروش این مواد خیلی ناچیز است و آنها به ناچار در فقر زندگی می‌کنند. شرایط جوی گردها (جمع‌کنندگان مواد زائد و باطله) در شهرهای هند بسیار بدتر از همناهاشان در کلمبیاست. جوی گردهای کلمبیا سوار بر گاری‌هایی که حیوانات

نهضت تعاونی بنابه نیاز به تغییر در جامعه موجود و براساس ایدئولوژی مبنی بر برابری رشد کرد. اولین تعاون‌گران، کسانی همچون پیشگامان راچدیل، رابرت اون در انگلستان، هر شولتز Herr Schultz و اف. دبلیو رایفانزن P. W. Raiffeisen در آلمان، مبلغ تعاونی به عنوان نهضت تعاونی و به منزله بدیل جامعه سرمایه داری در اروپای قرن نوزدهم بودند. تعاون برای آنها وسیله‌ای بود که از طریق آن جامعه‌ای برابری‌خواه و مبتنی بر عدالت را جایگزین استعمار سرمایه داری کنند. آنها به تعاونی به عنوان ابزاری برای ایجاد تغییر و تحول در جامعه شان نگاه می‌کردند. در این راستا، اهداف تعاونی‌ها نه تنها با بنگاه‌های خصوصی بلکه با شکل سنتی مبادله و روابط متقابل نیز تفاوت دارند.

به تدریج دیدگاه برخی از مروجان تعاونی، توسط کسانی همچون رابرت اون، مورد نقد قرار گرفت، چرا که گرچه آنها به تعاونی‌ها به عنوان شکلی از تغییر و تحول اجتماعی نگاه می‌کردند، ولی اعتقاد داشتند که این نهضت در صورتی موفق خواهد بود که کار و سرمایه برای این تغییر و تحول معاونت و همکاری کنند. کمیته اصول تعاون، که در سال ۱۹۶۵ توسط اتحادیه بین المللی تعاون منصوب شد، چنین دیدگاهی اتخاذ کرد که یک تعاونی "به این منظور وجود دارد که افراد عادی را در موقعیت کنترل مؤثر مکانیزم زندگی مدرن اقتصادی قرار دهد. تعاونی باید به فردی که اغلب نقشش تا حد یک مهره در یک ماشین کاهش یافته است، این فرصت را بدهد که اظهار وجود و در امور و سرنوشت تعاونی‌اش اظهار نظر کند. همچنین حوزه عملی در اختیارش گذاشته شود که دآوری خویش را اعمال کند"

(20 : NCUI 1969) در این راستا، تعاونی‌ها، در صورتیکه بصورت دموکراتیک اداره شوند، می‌توانند به کاهش بیگانگی در بین کارگران کمک کنند.

از این رو از تعاونی‌ها انتظار نمی‌رود که صرفاً به عنوان تشکل‌هایی انتفاعی عمل کنند. علاوه بر این کارکرد، آنها باید

بررسی بازار بازافت مواد زائد و باطله دریافتند که تقاضا برای کاغذ باطله در طول سال در نوسان است. تقاضا در بخشی از سال افزایش و در بخشی دیگر کاهش می‌یابد. سوداگران با انبار کردن مواد باطله در هنگام کمبود تقاضا و فروش آنها در هنگام افزایش تقاضا، سودشان را افزایش می‌دادند. بعد از بررسی نوسانات بازار، فعالان اتحادیه دریافتند که در هنگام افزایش تقاضا، سودشان را افزایش می‌دادند. بعد از بررسی نوسانات بازار، فعالان اتحادیه دریافتند که در هنگام افزایش تقاضا زنان می‌توانند این کالاها را به دو برابر قیمت بفروشند. ولی آنها نه جایی برای انبار کردن مواد جمع آوری شده داشتند و نه می‌توانستند این کالاها را برای مدتی انبار کنند. شرایط اقتصادی آنها را ناگزیر می‌کرد که هر آنچه را که روزانه جمع آوری می‌کردند، بفروشند.

از این رو اس.ای.دبلیو.آ. تصمیم گرفت انبار کالایی برای نگهداری موادی که اعضایشان بطور روزانه جمع آوری می‌کردند ایجاد کند. آنها باید روزانه مبلغ مشخصی می‌پرداختند. این مواد باید از طریق مزایده و در هنگام افزایش تقاضا به فروش می‌رفت. سود حاصل از فروش باید بصورت بن بین اعضاء توزیع می‌شد. این برنامه به موفقیت دست یافت و بزودی انبارهای بیشتری در بخش‌های دیگر شهر ایجاد شد.

۲-۳-۱ شکل‌گیری تعاونی

گام بعدی اتحادیه، یافتن فرصت‌های شغلی جایگزین با عایدی منظم برای این زنان بود. اگر بخشی از آنها را می‌شد در کار دیگری مشغول کرد، آنگاه درآمد افراد باقی‌مانده افزایش می‌یافت چرا که مواد جمع آوری شده شان بیشتر می‌شد.

در سال ۱۹۸۳ اس.ای.دبلیو.آ. شروع به تشکیل تعاونی ای کرد تا قراردادهایی برای تمیز کردن و جمع آوری کاغذ باطله‌های آنها با ادارات منعقد کنند. نام این تعاونی، تعاونی ساونداری یا ماهیلای اس.ای.دبلیو.آ. Saundariya Mahila SEWA است. در حال حاضر این تعاونی حدود ۵۰۰ عضو دارد. این تعاونی قراردادهایی برای نظافت تعدادی از ادارات بزرگ، نهادهای آموزشی و دیگر

این اتحادیه کلاسهای آموزشی خاص بزرگسالان را برای زنان سازمان می‌دهد، تا علاوه بر یادگیری خواندن و نوشتن، حسابداری نیز به آنها یاد داده شود. اهداف تعاونی‌ها نیز در زمره عنوان‌های درسی است. این فعالیت‌ها، به اعضاء کمک می‌کند تا خودشان، بدون وابستگی به غیر، تعاونی‌هایشان را اداره کنند.

یکی از اولین فعالیت‌های اس.ای.دبلیو.آ. به عنوان یک اتحادیه، سازماندهی جوی‌گردهای شهر بود. اس.ای.دبلیو.آ. این زنان را به گونه‌ای سازماندهی کرد که بتوانند از اذیت و آزار مقامات شهری در امان باشند. این اتحادیه برای اعضایش پیش بند، دستکش، کفش و کیسه‌هایی برای جمع آوری مواد زائد و باطله تهیه کرد. در بدو امر اتحادیه برای تهیه این ملزومات از اعانات استفاده کرد. پیش بندها و کیسه‌ها آبی هستند و حروف برجسته سفید رنگ اس.ای.دبلیو.آ. بر آنها نقش بسته است. این‌ها نشانه هویت آنها به عنوان عضو اتحادیه است، گرچه کارت‌های اتحادیه را نیز با خود دارند. بعد از شکل‌گیری اتحادیه، جوی‌گردها کمتر مورد اذیت و آزار قرار می‌گیرند. به آنها اجازه داده می‌شود تا در خیابانها به کار خود بپردازند، در حالیکه قبلاً مانع آنها می‌شدند. در اصل هویت آنها به عنوان عضو اس.ای.دبلیو.آ. باعث تغییر نگرش نسبت به آنها شده است، چرا که در حال حاضر آنها را بخشی از یک جمع می‌دانند. اذیت و آزار و ممانعت از کار این افراد، تنها شکل بهره‌کشی از این کارگران نبود. سوداگرانی که این کارگران حاصل کار روزانه شان را به آنها می‌فروختند، با پرداخت مبلغی ناچیز از آنها بهره‌کشی می‌کردند. زنان خیلی فقیر بودند و هر قیمتی که آنها می‌پرداختند، می‌پذیرفتند. چرا که این تنها وسیله معیشت آنها و خانواده‌شان بود. هیچ راهی برای اینکه آنها بتوانند معامله‌ای با قیمتی بهتر را با سوداگران انجام دهند، وجود نداشت. در صورتی که سوداگران کالاهای آنها را نمی‌پذیرفتند، آنها ناچار بودند که گرسنگی بکشند.

فعالان اتحادیه ی اس.ای.دبلیو.آ. با

که آنها بتوانند از این طریق امرار معاش کنند. توسعه مهارت شغلی به معنای یاد دادن کار با ماشین خیاطی، تشویق آنها به انجام کارهایی از قبیل رنگ‌آمیزی پارچه، لباس و... بود کار این شاخه بیشتر در جهت انجام خدمات اجتماعی بود. بعد از انجام این فعالیت‌ها برای مدتی سازمان دهندگان دریافتند که نوع فعالیت‌های که انجام می‌دهند تنها می‌تواند کمک جزئی برای این حاشیه نشینان باشد. آنچه آنها نیاز داشتند سازمانی بود که بتواند آنها را جهت دفاع از حقوقشان، از قبیل حداقل دستمزد، بهداشت، آموزش و... بطور جمعی متحد سازد.

در سال ۱۹۷۲ شاخه زنان تصمیم گرفت تا مطابق آیین نامه ۱۹۶۲ اتحادیه‌ها، به یک اتحادیه تبدیل شود. گفتش ساده بود. گرچه کارگران زن متقاعد شده بودند که می‌توانند اتحادیه‌ای تشکیل دهند، اما مسؤول اتحادیه‌ها جور دیگری فکر می‌کرد. مشکل عمده این بود که در انجمن خود اشتغالی هیچ ارتباطی بین کارفرما و مستخدم وجود نداشت. ده ماه طول کشید تا مسؤول اتحادیه متقاعد شود که چنین انجمنی می‌تواند یک اتحادیه باشد در حال حاضر، اس.ای.دبلیو.آ. با قریب ۲۵۰۰ عضو بزرگترین اتحادیه به ثبت رسیده در این ایالت است. در آغاز، اس.ای.دبلیو.آ. ارتباطش را با تی. ال. آ قطع کرده بود، اما در سال ۱۹۸۱ این ارتباط مجدداً برقرار شد.

۳-۱-۳ متعدد کردن جوی‌گردها

علاوه بر سازماندهی زنان کارگر خود اشتغال در قالب یک اتحادیه، اس.ای.دبلیو.آ. دست به ایجاد تعاونی‌های در بین اعضایش زد تا خدمات اجتماعی گوناگونی را ارائه دهند و به فراهم آوردن فرصت‌های شغلی جایگزین کمک کنند. در سال ۲۰۰۰، اس.ای.دبلیو.آ. سرپرستی بیش از ۸۰ تعاونی از این نوع را به عهده گرفت که حوزه‌های گوناگون را تحت پوشش قرار می‌دادند. این تعاونی‌ها مشتمل بر تعاونی‌های صنعتی، تولیدی و خدماتی بودند. بعد از شکل‌گیری یک تعاونی، اتحادیه به اعضایش در زمینه‌های مالی و مهارت‌های مدیریتی کمک می‌کند.

استخدام موقت و پیمانی جایگزین استخدام رسمی در کشور می‌شود

مدیرکل دفتر نظام استخدامی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور گفت: به منظور افزایش کارایی در دستگاههای دولتی از این پس استخدام موقت و پیمانی جایگزین استخدام ثابت و رسمی می‌شود. به گفته وی، مدت قرارداد استخدام پیمانی بنا به تشخیص دستگاه ذیربط یک تا سه سال است و تمدید آن تا زمان بازنشستگی در صورت تأمین اعتبار و رضایت از خدمت مستخدم و جلب رضایت مدیران ذیربط و ارباب رجوع بلامانع خواهد بود.

۹۰ درصد روغن نباتی کشور وارد می‌شود

مدیرعامل یک شرکت صنعتی تولیدی روغن نباتی گفت: بیش از ۹۳ درصد روغن نباتی مورد نیاز کشور از طریق واردات تأمین و سالانه بیش از ۸۰۰ هزار دلار برای تأمین آن از کشور خارج می‌شود. وی میزان نیاز کشور به این محصول را سالانه ۱/۲ میلیون تن ذکر کرد.

سرانه مصرف آب در کشور ۲ برابر استانداردهای جهانی است

سرانه مصرف ششانه‌روزی آب هر نفر در کشور دو برابر استانداردهای جهانی است. معاون وزیر نیرو با اعلام این مطلب افزود: سرانه مصرف استاندارد جهانی برای هر نفر حدود ۷۰ لیتر و مصرف سرانه کشور ۱۴۰ لیتر است.

خرید و فروش ارز توسط مؤسسات غیربانکی و بانکهای خصوصی آزاد می‌شود

بانک مرکزی مجوز خرید و فروش ارز برای کلیه مؤسسات مالی و اعتباری غیربانکی، بانکهای خصوصی و بانکهای فعال در مناطق آزاد را صادر کرد. این تصمیم در راستای تکمیل بازار بین بانکی خرید و فروش ارز اتخاذ شده است.

آب رودخانه هیرمند به ایران رسید سرانجام پس از ۵ سال انتظار، آب

هزینه‌های جاری نظیر خرید ساختمان، تجهیزات و یا توسعه ادارات جبران شود.

تهرانی‌ها سال گذشته ۲۸۶ میلیارد تومان پول برق دادند

شرکت برق منطقه‌ای تهران طی سال گذشته بیش از ۲۸۶ میلیارد تومان درآمد داشته است.

این در حالی است که طی سال ۱۳۷۹ این شرکت به میزان ۳ میلیارد و ۶۱۹ میلیون و ۴۰۰ هزار تومان از دیون خارجی خود را بازپرداخت کرده بود.

۷۵ هزار کارگر از کار اخراج شدند

یک عضو خانه کارگر گفت: در نیمه نخست سال جاری ۷۵ هزار کارگر از واحدهای کارگری اخراج و از کار بیکار شده‌اند. وی افزود: ما هر روز با اخراج دسته‌جمعی کارگران و تعطیلی کارخانه‌ها روبه‌رو هستیم و نمی‌توانیم درخصوص سیاستهای مخرب نسبت به تولید و اشتغال بی‌تفاوت باشیم.

یک میدان نفتی جدید در منطقه پارس جنوبی کشف شد

مدیرعامل شرکت نفت و گاز پارس از شناسایی یک میدان نفتی در عمق یک هزار متری زمین در منطقه پارس جنوبی خبر داد. وی افزود: تاکنون سه حلقه چاه با ظرفیت برداشت روزانه ۳۵۰ هزار بشکه نفت در این میدان حفاری شده است.

۹۹ درصد معادن کشور در اختیار بخش خصوصی است

نتایج طرح آمارگیری از محدوده‌های اکتشافی سال ۱۳۸۰ نشان می‌دهد که از کل ۱۹۱ معدن، ۱۸۸ محدوده توسط بخش خصوصی و سه محدوده توسط بخش دولتی اداره می‌شود.

همچنین آمار نشان می‌دهد که در مجموع ۱۴۱۰ نفر در طول دوره اکتشاف به کار اشتغال داشته‌اند که از این تعداد ۴۸۲ نفر کارگر ساده ۴۵۳ نفر کارگر ماهر، ۶۳ نفر تکنیسین، ۱۷۵ نفر مهندس و ۲۳۷ نفر شاغل امور اداری، مالی و خدماتی بوده‌اند.

همراه با اقتصاد ایران

کیفیت شبکه تلفن همراه کشور ۸۰ درصد بهبود یافته است

وزیر پست و تلگراف و تلفن گفت: تا پایان سال جاری ۵۰۰ دفتر پستی این وزارتخانه به بخش خصوصی واگذار می‌شود.

وی وجود آنتن‌دهی نامناسب در سیستم تلفن همراه را مربوط به طراحی و تجهیزات آن در سالهای گذشته دانست و افزود: هم‌اکنون ۸۰ درصد از مشکلات بهبود یافته است.

بیش از ۷۷ درصد کارمندان دولت کارشناسی نیستند

معاون رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور گفت: ۷۷ درصد کارکنان دولت کمتر از مدرک تحصیلی لیسانس تحصیلات دارند.

وی افزود: برای این منظور مصوب شده که کارمندان دارای مدرک دیپلم با گذراندن ۱۲۰۰ ساعت و افراد فوق دیپلم و لیسانس با ۸۰۰ ساعت از ارتقای مدرک علمی بهره‌مند شوند.

حقوق کارکنان دولت سال آینده ۱۴ درصد افزایش می‌یابد

به موجب دستورالعمل صادره از سوی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، حقوق کارکنان دولت در سال آینده ۱۴ درصد افزایش می‌یابد.

پیش‌بینی شده است افزایش ۱۴ درصدی دستمزد کارکنان دولت در سال آینده از محل صرفه‌جویی در سایر

متوسط قیمت نفت ایران هر بشکه ۲۳ دلار است

متوسط قیمت فروش هر بشکه نفت ایران در شش ماهه اول سال جاری حدود ۲۳ دلار بوده است.

به گزارش قلم سبز ایران این قیمت ۴ دلار بیشتر از پیش‌بینی‌های صورت گرفته در قانون بودجه است.

براساس این گزارش طی این مدت کل درآمد ایران از محل فروش نفت به ۸ میلیارد و صد میلیون دلار رسیده است.

بانک جهانی به صنعت خانه‌سازی ایران وام می‌دهد

بانک جهانی در نظر دارد، سال آینده میلادی یک وام ۱۱۲ میلیون دلاری برای کاهش بار مالی دولت در صنعت خانه‌سازی در اختیار ایران قرار دهد.

این وام بخشی از طرح وام ۷۷۵ میلیون دلاری است که قرار است بانک جهانی در دو سال آینده برای پرداخت به ایران بررسی کند.

فعالیت صنعتی در ایران، ۱۵ درصد قاچاق ۱۰۰ درصد سوددهی دارد

دبیر انجمن خودروسازان می‌گوید: در حالی که بازده فعالیت‌های صنعتی در ایران حداکثر ۱۵ درصد است، سود بخش واردات غیررسمی حداقل ۱۰۰ درصد است.

وی افزود: در حالی که بخش صنعت ۶۰ تا ۷۰ درصد سودش را تقدیم دولت می‌کند، بخش قاچاق هیچ مالیاتی نمی‌پردازد.

واردات کالاهای مصرفی ۲ درصد کاهش یافت

وزیر بازرگانی گفت: میزان کالاهای مصرفی وارد شده به کشور در سال ۱۳۷۸ معادل ۱۵/۳ درصد کل واردات بوده که این میزان در سال ۸۰ به ۱۲/۹ درصد کاهش یافته است.

وی ادامه داد: در مقابل کاهش واردات کالاهای مصرفی، واردات کالاهای سرمایه‌ای به ۷/۳ درصد رشد، نسبت به سال قبل به بیش از ۴۰/۴ درصد بالغ شد.

در بخش‌های اقتصادی کشور از رشد ده درصدی برخوردار می‌شود.

وی افزود: نحوه عرضه مصالح ساختمانی باید با تولید انبوه، مدرن و با کیفیت مناسب باشد و از شیوه‌های نوین عرضه خدمات مسکن‌سازی متداول در کشورهای توسعه یافته بهره گرفت.

۵۳۰ هزار تن سیمان در نیمه نخست سال جاری صادر شد

مدیرکل دفتر صنایع معدنی وزارت صنایع و معادن اعلام کرد: ۵۳۰ هزار تن سیمان و کلینکر در شش ماهه نخست سال جاری صادر شد که نسبت به مدت مشابه سال قبل حدود ۶۰ درصد کاهش داشت.

وی افزایش تقاضای داخلی را علت اصلی کاهش صادرات و سیمان و کلینکر در این مدت ذکر کرد.

۷۰ درصد درآمد مالیاتی در بودجه سال جاری محقق شده است

تا کنون بیش از ۲۳ هزار میلیارد ریال از درآمدهای مالیاتی محقق شده که این رقم ۷۰ درصد پیش‌بینی بودجه است و پیش‌بینی می‌شود تا پایان سال، ۸۲ درصد از پیش‌بینی بودجه محقق شود.

رئیس کل سازمان امور مالیاتی افزود: نرخ مالیات شرکتها ۶۰ درصد کاهش داده شده، نرخ مالیات مشاغل و اشخاص حقیقی نیز به ۳۵ درصد رسیده و مالیات بر حقوق نیز کاهش چشمگیری داشته است.

واگذاری امور جای به سازمان تبلیغات اسلامی سبب انحصار می‌شود

رئیس هیأت مدیره اتحادیه بازرگانان و توزیع‌کنندگان چای کشور گفت: واگذاری امور جای به حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی سبب انحصار می‌شود. هیچ تفاوتی با انحصار قبلی که تحت قیمومت سازمان چسای بود، ندارد. وی اظهارات اخیر مدیرعامل سازمان چای کشور را مبنی بر اینکه واردکنندگان چای سالانه ۱۷۰۰ میلیارد ریال سود می‌برند، رد کرد.

رودخانه هیرمند از مرزهای ایران گذشت و وارد جاهای شهرستان زابل شد. در حال حاضر آب رودخانه هیرمند بین ۲۰ تا ۲۵ متر مکعب در ثانیه سرعت داشته و دارای املاح و نمک فراوان است.

جمعیت ایران از مرز ۶۵/۵ میلیون نفر گذشت

جمعیت کشور در سال جاری به ۶۵ میلیون و ۵۴۰ هزار نفر رسید که از این میزان ۳۳ میلیون و ۳۱۴ هزار نفر را مردان و ۳۲ میلیون و ۲۲۶ هزار نفر را زنان تشکیل می‌دهند.

براساس آخرین اطلاعات مرکز آمار ایران از این تعداد ۴۳ میلیون و ۲۶۵ هزار نفر در نقاط شهری و ۲۲ میلیون و ۲۷۵ هزار نفر در نقاط روستایی اقامت دارند.

۶۳ درصد آب کشاورزی هدر می‌رود

از ۸۹/۵ میلیارد مترمکعب آب استحصال شده در کشور ۸۳/۵ میلیارد متر مکعب در بخش کشاورزی مصرف می‌شود، ضمن آنکه بخش کشاورزی بزرگترین مصرف‌کننده آب است. مساعون آب و خاک وزیر جهاد و کشاورزی با اعلام این مطلب افزود: ۶۳ درصد آب استحصال شده از این میزان هدر می‌رود.

۳۰ درصد گندم مصرفی کشور تلف می‌شود

وزیر جهاد کشاورزی گفت: ۲۰ تا ۳۰ درصد گندم مصرفی کشور به دلیل ارزان بودن و پخت نامناسب از گردونه مصرف انسان خارج می‌شود و به صورت ضایعات و خسوراک دام درمی‌آید. وی به طرح محوری گندم اشاره کرد و افزود: این طرح قرار است طی مدت ۱۲ سال در کشور به مرحله اجرا درآید و کشور را از واردات گندم بی‌نیاز کند.

بخش مسکن تا پایان امسال ده درصد رشد خواهد داشت

وزیر مسکن اعلام کرد: براساس گزارش بانک مرکزی بخش مسکن تا پایان سال جاری با کسب رتبه نخست رشد اقتصادی

مدیریت تعاونی‌ها

تعاونی یعنی بنگاه اقتصادی با هویت تعاونی

گردآوری و تنظیم: حسین امیری

اشاره

اصول جهانی تعاون که ثمره اندیشه پژوهشگران، تعاونگران و متفکران این حوزه بزرگ اجتماعی در طول بیش از یکصد و پنجاه سال گذشته می‌باشد مقیاس و معیار سنجش اصالت تعاونیها در تمامی عرصه‌های فعالیت آن است. بدین روی آشنایی و تعمق در آن، همواره برای دست‌اندرکاران و کارشناسان مسائل تعاونی و هم برای مخاطبان جدید این بخش بسیار مفید و سودمند خواهد بود. در این شماره با توجه به اهمیت مقوله مدیریت در تعاونیها یکبار دیگر این اصول را از نظر گرامیسان می‌گذرانیم. باشد که مورد استفاده خوانندگان محترم قرار گیرد.

بنگاه اقتصادی

بنگاه اقتصادی سازمانی است که در بازار منابع اقتصادی تقاضا کننده و در بازار محصولات عرضه کننده کالا یا خدمت می‌باشد.

در بازار منابع اقتصادی ← تقاضاکننده ← بنگاه اقتصادی ← عرضه کننده کالا یا خدمت ← بازار محصولات

هویت تعاونی

تعاونی باید دارای هویت تعاونی باشد. هویت تعاونی چیست؟ اتحادیه بین‌المللی تعاون در کنگره سی و یکم خود در منچستر هویت تعاونی را در سه قسمت بشرح زیر تعریف نموده است:

۱- تعریف تعاونی: تعاونی، انجمنی است خودگردان از اشخاصی که به طور داوطلبانه به منظور رفع نیازهای مشترک اقتصادی و اجتماعی خود از طریق شرکتی که تحت مالکیت مشترک آنهاست و بصورت دموکراتیک اداره و کنترل می‌شود گرد هم آمده‌اند.

۲- ارزشهای تعاونی: تعاونی‌ها بر ارزش‌های خودیاری، مسئولیت‌پذیری، دموکراسی، برابری، انصاف و اتحاد استوارند.

اعضا با توجه به عرف مؤسین تعاونی خود به ارزشهای اخلاقی صداقت، آزادی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و دگرخواهی معتقدند.

۳- اصول تعاونی: اصول تعاونی رهنمودهایی است که طبق آنها تعاونی‌ها ارزشهای تعاونی را عملی می‌سازند. مجمع عمومی اتحادیه بین‌المللی تعاون در کنگره سی و یکم منچستر در سال ۱۹۹۵ اصول تعاون را در هفت اصل تصویب نمود.

اصل اول: عضویت اختیاری و آزاد تعاونیها سازمانهایی اختیاری هستند و عضویت در آنها برای تمام اشخاصی که بتوانند از خدمات آنها استفاده کنند و مسئولیت‌های ناشی از عضویت را بپذیرند، بدون تبعیضات جنسی، اجتماعی، نژادی، سیاسی یا مذهبی آزاد است.

اصل دوم: کنترل دموکراتیک توسط اعضاء تعاونیها سازمانهایی دموکراتیک هستند و توسط اعضاء خود که فعالانه در سیاستگذاری و اتخاذ تصمیمات مشارکت می‌کنند، کنترل می‌شوند. مردان و زنانی که به عنوان نمایندگان منتخب (هیأت مدیره) خدمت می‌کنند در مقابل اعضاء مسئولند. در تعاونیهای سطح اولیه (شرکت‌های تعاونی) اعضاء از حق رأی

آگاهی‌های قبلی، در دسترس هیأت مدیره باشد.

ح - داشتن مهارت و دانش ذهنی: توانایی خواندن، فهمیدن و داشتن تصویری صحیح و کامل از نتایج بحث‌ها، گزارش‌ها و سایر مستندات.

وظایف و مسؤولیت‌های یک عضو هیأت مدیره نسبت به اعضا، مدیرعامل و هیأت مدیره بشرح زیر است:

مشارکت با سایر اعضای هیأت مدیره در هدایت امور تعاونی بر طبق قانون بخش تعاونی، اساسنامه، آئین نامه‌ها، دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های مراجع ذیربط بخصوص وزارت تعاون به نحوی که تعاونی به طرز مؤثری به سمت اهداف سازمانی خود حرکت کند.

داشتن روابط و مناسبات با:

الف - اعضا: داشتن نقش رهبری، به عنوان مثال انعکاس نقطه نظرها و نیازمندیهای اعضا.

ب - سایر اعضای هیأت مدیره: فعالیت به صورت جمعی با سایر اعضای هیأت مدیره، داشتن قدرت و اختیار در مقام نماینده هیأت مدیره در کمیته‌ها.

ج - مدیرعامل: در جلسات هیأت مدیره، مدیرعامل یک گزارش دهنده، اهل تدبیر، مشکل گشا و قسمتی از گروه مدیریت است.

د - کارکنان: روابط خاصی بیش از روابط یک عضو مطلع و مؤثر با کارکنان نباید داشت.

مسؤولیت‌ها:

عبارت است از مشارکت جمعی با سایر اعضای هیأت مدیره در انجام مسؤولیت‌های هیأت به شرح زیر:

الف - تعیین اهداف و خط‌مشی‌های کلی و عمومی برای هدایت تعاونی.

ب - برقراری ارتباطات و عضویت مؤثر و فعال برای تعاونی.

ج - سازماندهی هیأت مدیره، شامل تعیین اعضای کمیته‌ها و تعیین دقیق مسؤولیت‌ها و تفویض اختیارات.

د - تهیه و تنظیم شرح شغل، تصویب جدول حقوق و دستمزد کارکنان و انتصاب مدیرعامل و تعیین حقوق و وظایف او.

ه - تصویب ساختار سازمانی،

مدیریت تعاونی یعنی اداره امور یک بنگاه اقتصادی با حفظ هویت تعاونی آن.

انتظارات اعضاء از هیأت مدیره

اعضا از هیأت مدیره انتظار دارند دو کار مهم برایشان انجام دهند:

۱- اداره و کنترل آنچه در تعاونی جریان دارد.

۲- ساختن آینده یعنی: توسعه تعاونی آنها.

منظور از اداره و کنترل، غالباً اداره امور بازرگانی و کنترل امور مالی و متعادل نمودن درآمدها و هزینه‌هاست.

ساختن آینده یعنی: توسعه سازمان تعاونی، پیشرفت دادن وضعیت موجود آن و آغاز فعالیت‌های جدید اقتصادی.

این یکی از پیامهای مهم اعضا است. در حقیقت چنان حائز اهمیت است که مجدداً آن را تکرار خواهیم کرد. بنابراین به خاطر داشته باشید که اعضا از هیأت مدیره می‌خواهند در اداره، کنترل و پیشرفت تعاونی به آنان کمک کنند.

شرایط عمومی یک عضو هیأت مدیره

عضو هیأت مدیره بودن وظیفه‌ای پر مسؤولیت است، زیرا انتخاب مردان و زنان شایسته برای تعاونی امر بسیار مهمی است.

عضو هیأت مدیره باید واجد شرایط زیر باشد:

الف - برخوردار از دیدگاه و نگرش تعاونی: یعنی داشتن فهم و درک روشن از اهداف تعاونی.

ب - آشنائی با کسب و کار: یعنی درک و فهم امور اقتصادی و مالی و این که چگونه می‌توان برای فعالیتهای تعاونی خود منابع کافی تأمین نمود.

ج - آگاهی: یعنی دارا بودن دانش تعاونی، مقررات و آئین نامه‌ها و دستورالعمل‌ها.

د - صرف وقت: برای خواندن گزارش‌ها، صحبت با اعضا، مدیرعامل، تهیه مطالب و حضور در جلسات.

ه - علاقه‌مندی: به فعالیت سازمان تعاونی و توانائی شنیدن حرفهای اعضا و در دست داشتن ابتکار عمل.

و - کسب تجربه: برای این که دانش و

مساوی برخوردارند و همچنین تعاونی‌ها در سطوح دیگر (اتحادیه‌ها) به شکلی دمکراتیک سازمان می‌یابند.

اصل سوم: مشارکت اقتصادی اعضا
اعضا با کنترل دمکراتیک توسط خود سرمایه تعاونی را بطور منصفانه تأمین می‌کنند. آنها معمولاً متناسب با سرمایه پرداخت شده که یکی از شرایط عضویت است، سود محدودی، در صورت وجود، دریافت می‌دارند. اعضا مازاد درآمد را برای تأمین هر یک از مقاصد زیر اختصاص می‌دهند: الف - توسعه تعاونی خود. ب - حتی‌المقدور از طریق تخصیص ذخایری که حداقل قسمتی از آن غیر قابل تقسیم می‌باشد. ج - برخورداری اعضا به نسبت معاملات هر یک از آنها با تعاونی. د - حمایت از سایر فعالیتهائی که به تصویب اعضا رسیده باشد.

اصل چهارم: خودگردانی و عدم وابستگی تعاونی‌ها سازمانهائی خودگردان و خودیار هستند که توسط اعضا کنترل می‌شوند. اگر آنها با سایر سازمانها از جمله دستگاههای دولتی موافقت‌نامه‌ای منعقد نمایند یا از سایرین منابع مالی تأمین نمایند، این اقدام را آزاد و به شرطی انجام می‌دهند که متضمن کنترل دمکراتیک توسط اعضا و حافظ خودگردانی تعاونی باشد.

اصل پنجم: تعلیم و تربیت و آگاه‌سازی تعاونی‌ها برای اعضا، نمایندگان منتخب، مدیران و کارکنان خود آموزش و کارورزی تدارک می‌بینند به طوری که آنها بتوانند به نحو مؤثر به پیشرفت تعاونی خود کمک نمایند. آنها عموم مردم بخصوص افراد جوان و رهبران افکار عمومی را نسبت به ماهیت و فوائد تعاونی آگاه می‌سازند.

اصل ششم: همکاری بین تعاونیها
تعاونی‌ها از طریق همکاری با یکدیگر در سازمانهای محلی، ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی مؤثرترین طریق به اعضای خود خدمت کرده و نهضت تعاونی را تقویت می‌کنند.

اصل هفتم: حفظ منافع جامعه
تعاونی‌ها با تصویب سیاست‌ها توسط اعضا، برای توسعه پایدار جوامع خود فعالیت می‌کنند.

سیاست‌های پرسنلی و برنامه‌های تعاونی. و - تهیه طرح‌ها و برنامه‌های مهم، سرمایه و بودجه عملیاتی برای ارائه به مجمع عمومی عادی.

ز - پیشنهاد صدور مجوز برای تغییرات در دارائی‌های تعاونی.

ح - ارائه پیشنهاد برای اصلاح اساسنامه، آئین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های داخلی.

ط - رسیدگی به درخواست عضویت داوطلبان عضویت.

ی - پیشنهاد سود سهام و مازاد برگشتی و جداول مربوطه طبق مقررات اساسنامه به مجمع عمومی عادی.

ک - دادن مجوز برای بازپرداخت سهام اعضای متقاضی.

ل - اعمال نظارت برای حمایت از منافع اعضا و بستانکاران.

م - تحلیل و ارزشیابی پیشرفت در رسیدن به مقاصد و اهداف تعاونی.

ن - حصول اطمینان از امکان برگزاری به موقع مجامع عمومی بخصوص مجمع عمومی عادی برای تصویب صورتهای مالی و بودجه و برنامه سالانه.

ض - تعیین برنامه‌ها و سیاست‌ها برای تداوم آگاهی مؤثر اعضای هیأت مدیره.

ع - ایجاد ارتباط و هماهنگی مؤثر با سایر تعاونی‌های فعال در منطقه.

مسئولیت‌های رئیس هیأت مدیره در مورد جلسات آن هیأت

طبق مقررات اساسنامه نمونه، هیأت مدیره تعاونیها هر دو هفته یکبار تشکیل

و طبق دستور جلسات عملکرد گذشته تجزیه و تحلیل و نسبت به برنامه‌های

آتی تصمیم‌گیری می‌شود. با طرح موضوعاتی بشرح زیر مسئولیت‌های

رئیس هیأت مدیره در مورد جلسات مشخص می‌شود:

۱- بحث و توافق با مدیرعامل نسبت به مواردی که باید در دستور جلسه منظور گردد.

۲- حصول اطمینان از اینکه مدیرعامل دعوتنامه‌های مربوط به تشکیل جلسات

را طبق مقررات اساسنامه برای آنان ارسال می‌دارد.

۳- حصول اطمینان از اینکه هیأت مدیره صورتجلسات قبلی را به موقع

دریافت داشته و صورتجلسات در دفتر مخصوص توسط منشی ثبت و به امضای حاضرین در جلسه رسیده است.

۴- حصول اطمینان از اینکه صورتجلسات توسط منشی بنحو مطلوب تنظیم شده و موارد اجرایی به موقع و کتباً

به مدیرعامل ابلاغ می‌گردد.

۵- علاوه بر هیأت مدیره و بازرسان، در صورت ضرورت افراد دیگری از جمله

مدیرعامل و حسابدار برای حضور در جلسه دعوت می‌شوند.

۶- در اولین جلسه در هر ماه مدیرعامل و حسابدار با در دست داشتن

آخرین تراز آزمایشی که به امضای آنان رسیده است برای تجزیه و تحلیل ارقام

مندرج در آن و پاسخ‌گویی به سؤالات اعضای هیأت مدیره و بازرسان حضور

دارند و توضیحات مدیرعامل و حسابدار در مورد ارقام تراز آزمایشی قانع کننده

است.

۷- آیا جلسات هیأت مدیره بنحو مطلوب اداره شده و از زمان جلسه بنحو

شایسته استفاده می‌شود.

۲۸ پرسش که هر عضو هیأت مدیره باید مدنظر داشته، پاسخ آنها را بیابد و

طبق آنها عمل کند.

پرسش‌های زیر، تمام امور سازمان تعاونی را در بر نمی‌گیرد. این پرسش‌ها تا

حدودی نمونه‌هایی از مواردی است که باید از خود پرسید، در جلسات هیأت

مدیره درباره آنها بحث کنید و راه‌حلهای مشخص برای آنها بیابید.

وضعیت مالی

۱- آیا درآمد تعاونی برای تأمین هزینه‌ها، سرمایه‌گذارها و تخصیص سود

سهام و مازاد برگشتی کافی است؟

۲- آیا سرمایه در گردش برای پرداخت هزینه‌های جاری کافی است؟

۳- تعاونی مالک چه نوع دارائی‌هایی می‌باشد؟

۴- آیا سرمایه تعاونی به نسبت دارائی‌ها و بدهی‌ها مناسب است؟

۵- آیا تعاونی برای کسب درآمد کافی، از ظرفیت دارائی‌ها بنحو مطلوب استفاده می‌کند؟

۶- چگونه می‌توان پرداخت‌ها و منافع

تعاونی را افزایش داد؟

۷- آیا تمام معافیت‌های مالیاتی را شناسائی کرده از آنها بهره‌برداری می‌کنیم؟

۸- آیا تعاونی خود را به کفایت و کارآئی لازم رسانیده‌ایم؟

۹- آیا هر قسمت از تعاونی و به نسبت سرمایه به کار رفته در آن، به عملکرد

تعاونی کمک کرده است؟

بازارها، محصولات و خدمات

۱- آیا سازمان تعاونی در جایگاه مناسبی قرار دارد و محاسبات مربوط به

محصولات، خدمات، بازارها، اعضا و سایر عوامل مهم، بدرستی انجام شده

است؟

۲- وضعیت رقابتی تعاونی چگونه است؟

۳- مصرف کنندگان محصولات و دریافت‌کنندگان اصلی خدمات ما چه

کسانی هستند؟

۴- آیا در یک دوره پنج ساله، با همان محصولات و خدمات امروزی سروکار

خواهیم داشت؟

۵- تقاضا برای محصولات و خدمات ما در پنج سال آینده چگونه تغییر خواهد

کرد؟

۶- آیا در حال حاضر محصولات و خدمات مناسبی داریم که بتواند جای

محصولات و خدمات قبلی را که کهنه و قدیمی شده و به کار نمی‌آید، بگیرد؟

۷- آیا این تفکر را آغاز و درباره آن بحث کرده‌ایم که سازمان تعاونی در قدم

بعدی چه کاری انجام خواهد داد؟

کارکنان

۱- ترکیب کارکنان تعاونی از نظر تجربه چگونه است؟ آیا تعداد کافی از

جوانان را در سازمان تعاونی خود داریم؟

۲- تجارب و دانش فنی کارکنان فعلی تعاونی چگونه است؟ آیا به تعداد کافی

افراد واجد شرایط داریم که بتوانند سازمان تعاونی را اداره کنند؟

۳- در پنج سال آینده چگونه منظور از آن زمان کارکنان واجد شرایط که مورد نیاز

هستند در دسترس خواهیم داشت؟

۴- سازمان تعاونی به عنوان محلی برای کار کردن، چگونه است؟ آیا در تعاونی جو

اطلاعات مورد نیاز برای تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی هیأت مدیره.

۳- تهیه طرحها و برنامه‌های کوتاه مدت و بلند مدت و تخمین بودجه برای ارائه به هیأت مدیره جهت اتخاذ تصمیم.

۴- اجرای سیاست‌های تدوین شده توسط هیأت مدیره.

۵- انتصاب کارکنان و نظارت بر کار آنها و انتخاب مدیران داخلی با کسب نظر از هیأت مدیره.

۶- حفظ ساختار سازمانی کارآمد با کارکنانی شایسته و تدارک برنامه از قبیل آموزش و گسارآموزی برای بهسازی کارکنان.

۷- حصول اطمینان از اینکه وجوه نقد و سایر دارائی‌های تعاونی بطور مطمئن محافظت، بیمه و اداره می‌شود.

۸- آگاه نمودن مستمر هیأت مدیره از پیشرفت کار و نتایج حاصله از آن و مقایسه این نتایج با اهداف تعاونی در تمام زمینه‌ها.

۹- حفظ روابط مؤثر با مقامات مسؤول، اعضای تعاونی و عموم مردم.

۱۰- همکاری با سایر تعاونیها.

۱۱- اقدام برای دستیابی به اهداف تعاونی.

۱۲- برقراری روابط مؤثر با هیأت مدیره بخصوص رئیس آن هیأت.

۱۳- رهبری و هدایت کارکنان.

۱۴- معرفی و بکارگیری سیاست‌های جدید پرسنلی و اجرای بهسازی و بهبود بهره‌وری کارکنان.

۱۵- گزارش‌دهی به هیأت مدیره در مورد فعالیت‌ها و وضعیت کاری کارکنان تعاونی.

منابع:

- ۱- دومینگ سالواتوره، بوجین، دیولیو، اصول علم اقتصاد.
- ۲- سی‌ویکمین کنگره اتحادیه بین‌المللی تعاون، منچستر، هوبت تعاونی، ترجمه حسین امیری.
- ۳- اتحادیه بین‌المللی تعاون - دفتر منطقه شرق، مرکز و جنوب آفریقا ۱۹۸۹، چگونه می‌توان عضو کارآمد هیأت مدیره شد. ترجمه منوچهر عشقی‌پور - ویرایش حسین امیری.
- ۴- قانون بخش تعاونی، وزارت تعاون.

بازرسان و تسلیم به موقع گزارش مالی به مجمع عمومی عادی جهت اتخاذ تصمیم مجمع عمومی.

۷- تعیین نماینده از بین اعضای تعاونی برای حضور در جلسات مجامع عمومی تعاونی‌هایی که در آنها عضویت یا مشارکت دارد.

۸- تهیه و تنظیم دستورالعمل‌های داخلی تعاونی و تقدیم آن به مجمع عمومی عادی برای بررسی و تصویب.

۹- تعیین نماینده یا وکیل در دادگاهها و سایر مراجع قانونی و سایر سازمانها با حق توکیل.

۱۰- تعیین و معرفی صاحبان امضای مجاز برای قراردادهای اسناد تعهدآور تعاونی.

مدیرعامل

یکی از وظایف مهم هیأت مدیره تعیین و انتصاب مدیرعامل است. هیأت مدیره قسمتی از وظایف و اختیارات خود را به مدیرعامل تفویض می‌کند. مدیرعامل باید کاردان، با کفایت، شایسته و واجد صلاحیت باشد، در غیر اینصورت، خانمه دادن به خدمت وی و انتصاب شخصی کارآمد بعنوان مدیرعامل از وظایف مهم هیأت مدیره است.

وظایف مدیرعامل

مدیرعامل باید مسؤول و پاسخگوی هیأت مدیره بوده و تعاونی را طبق رهنمودهای هیأت مدیره اداره نماید.

وظایف

- ۱- مشاوره و کمک به هیأت مدیره در تعیین اهداف و تنظیم خط‌مشی‌های تعاونی.
- ۲- مطالعه مستمر روندها و تهیه

کاری مناسبی وجود دارد؟ آیا کارکنان تعاونی از شرایط کاری و محیط تعاونی راضی هستند؟

سازمان

۱- آیا نمودار سازمانی برای تعاونی داریم؟ آیا شرح وظایف مدیرعامل و سایر کارکنان مشخص و به آنان ابلاغ شده است؟ آیا مدیرعامل و سایر کارکنان به وظایف خود بنحوی آشنائی و تسلط دارند؟

۲- آیا کارکنان از آموزشهای کافی برخوردار شده‌اند؟

۳- آیا کارکنان تعاونی در مراحل مدیریت با مشکلی مواجه شده‌اند؟

۴- آیا تعاونی می‌تواند به قسمت‌های کوچکتر ولی هدفدار تقسیم گردد؟

مدیریت

۱- آیا دارای یک گروه مدیریت هستیم که در سازمان تعاونی انجام وظیفه کند؟

۲- آیا هیأت مدیره فعالند و هر یک از اعضای آن فعالیت مؤثری دارد؟

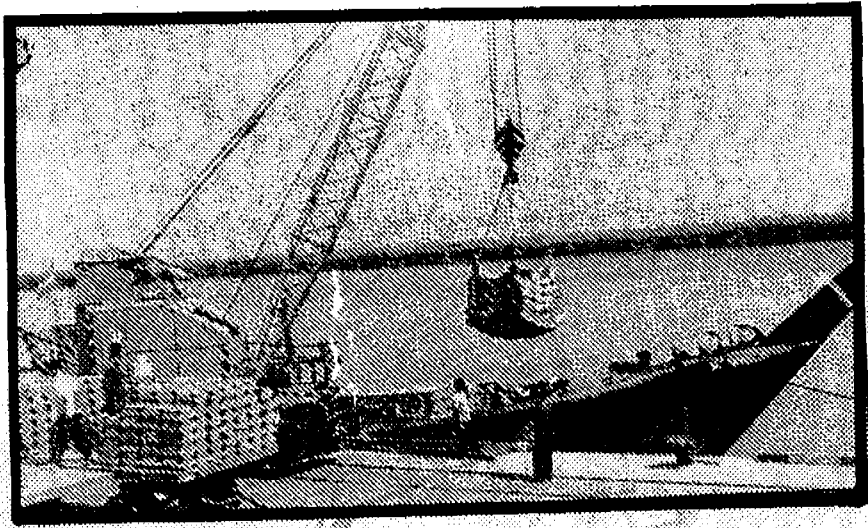
۳- آیا همان هیأت مدیره واجد شرایط هستیم که بتوانیم نیازهای حال و آینده سازمان تعاونی خود را تأمین نمائیم؟

۴- آیا هر یک از اعضای هیأت مدیره برای سازمان تعاونی مفید است؟

وظایف و اختیارات قانونی هیأت مدیره اداره امور و نظارت بر فعالیت‌های کارکنان تعاونی به عهده هیأت مدیره است. در اجرای این نقش‌ها وظایف هیأت مدیره به شرح زیر است:

- ۱- دعوت مجامع عمومی.
- ۲- اجرای مفاد اساسنامه و تصمیمات مجامع عمومی و سایر مقررات مربوط.
- ۳- نصب و عزل و قبول استعفای مدیرعامل و نظارت بر عملیات وی و ...
- ۴- قبول درخواست عضویت و اخذ تصمیم نسبت به انتقال سهام اعضاء به یکدیگر و دریافت و قبول استعفای هر یک از اعضای هیأت مدیره مادام که هیأت مدیره از حد نصاب کمتر نشود.

۵- نظارت بر مخارج جاری تعاونی و رسیدگی به حسابها و ارائه به بازرسان یا

تعاون در کشورهای در حال توسعه

د. مرتضی سیدی

دستگاه خود مردم بوجود آمدند اما در دو گروه دیگر هیچ کاملاً متفاوت نبود. در کشورهای توسعه‌یافته هدف استقرار نوعی حکومت جمع‌گرایانه بود لذا نظام اقتصاد جامعه‌گرایانه را الگوی توسعه اقتصادی خود قرار دادند و تعاون تنها در چارچوب این الگو آزادی حرکت داشت تا مدتی که فقط بتواند به اهداف جامعه‌گرایانه خود خدمت نماید. تا در نظر گرفتن عقاید رهبران این جوامع نسبت به تعاون مشخص می‌شود که دولت تعاون را به شکل ابزاری برای رسیدن به

به گونه‌ای نیست که تعاون در هر سه گروه از کشورها با توسعه اقتصادی آنها همراه و همراه باشد. توسعه در کشورهای پیشرفته سرمایه‌داری جریانی خودجوش از تکامل نیروهای اجتماعی و اقتصادی درون جامعه بود که همزمان همه نهادهای اجتماعی و اقتصادی را دستخوش تحول و دگرگونی کرد.

به عبارت دیگر در این کشورها مردم خود به جریان توسعه دامن زدند و متقابلاً از آن متأثر شدند و تعاون نیز به

استقرار کشورهای در حال توسعه سبب اصلی این نکته را در ذهن سست‌کن می‌کند که تمام برنامه‌ها و عملیات‌های اقتصادی اجتماعی این کشورها مصروف توسعه می‌گردد. خواه این توسعه هدف باشد خواه وسیله. بدون تردید می‌توان گفت که توسعه مقصود هر سه گروه از کشورهاست (کشورهای پیشرفته - کشورهای در حال توسعه - کشورهای عقب‌افتاده) اما در هر کدام ماهیتی متفاوت، مفهومی نه کاملاً یکسان و شرایطی مخصوص به خود دارد و شرایط

برنامه‌ریزی در هندوستان هدف از آن ایجاد تعداد کثیری واحدهای غیرمتمرکز اقتصادی، در بخشهای سه گانه تکامل اقتصادی می‌باشد.

اما تصویری که از جامعه‌گرایی در هند وجود دارد به دنبال هماهنگ نمودن خواسته‌های فردی با تمایلات جمعی، آنها را از طریق تعاونی‌هاست. توجه به این نکته ضروری است که منظور از جامعه نمونه سوسیالیستی، نظام اجتماعی معمول در ممالک اروپای شرقی نیست. جامعه‌گرایی به شیوه‌ای که هندوها سعی بر تحقق آن دارند، ایجاد نوعی سیستم جامعه‌گرایی منطبق بر فلسفه سیاسی "ماهاتما گاندی" است، که "جواهر لعل نهرو" نیز بدان معتقد بود و با جملاتی این چنین آن را تشریح می‌کرد:

«ما مجبوریم به این اصل معتقد باشیم که دارای سابقه‌ای روشن و مشخص هستیم مخصوصاً سابقه‌ای که بر عقاید گاندی مبتنی است. بعلاوه مقصود هندوها از نظام سوسیالیسم و لاجرم ایجاد یک حکومت بر مبنای آن، این است که از طریق برنامه‌های صحیح اقتصادی، افزایش سریع درآمدها تضمین شود. برای تلفیق این دو هدف سعی می‌شود با ایجاد سازمانهای اجتماعی «تمایلات جمعی با خواسته‌های فردی» هماهنگ شود. بنابراین تصور هندوها از توسعه، شیوه‌ای که برای نبل به این هدف ایجاد شده عبارت است از تجدید بنای سیستم اجتماعی از پایین از طریق توسعه نهضت تعاونی در روستاها و از راه پیاد کردن برنامه‌های توسعه و پیشرفت از بالا.

اگر در هند هماهنگی خواسته‌های فوری و تمایلات جمعی به نوعی پایه نظری برقراری عدالت اجتماعی و اقتصادی قرار گرفت در اندونزی اصل «همه اعضای یک خانواده‌اند» چنین نقشی را برعهده گرفت به این ترتیب در اندونزی تأکید بر اهمیت جمع بیشتر از هند مورد نظر قرار داشت. حکومت انقلابی مصر به رهبری "جمال عبدالناصر" نیز در پی چنین هدفی، بعد از سال ۱۹۵۷ (سال اعلام برنامه عمرانی پنج ساله اول مصر) با شدت هرچه تمامتر شروع به تعاونی نمودن رشته‌های صنعتی این کشور کرد. وی در

ایجاد طبقه متوسط جدیدی که پشتیبان سیاسی دولت جدید باشد، محسوب گردید.

- در دسته دوم از کشورهای در حال توسعه، عدالت اقتصادی حساسترین مسأله‌ای بود که رهبران سیاسی بدان می‌اندیشیدند و به دنبال یافتن نظامی اقتصادی - اجتماعی بودند تا ضمن آنکه توسعه و پیشرفت اقتصادی و اجتماعی را تضمین نمایند. سرانجام به عنوان مکتبی که متضمن مفاهیم معنالی عدالت و رفاه انسانی است در جامعه تثبیت گردد.

تعاون در این دسته از کشورها انتخابی است از میان الگوهای توسعه اقتصادی که باید این منظور را برآورده می‌ساخت، بارزترین شکل این برخورد با تعاون را در کشور هندوستان بعد از پیروزی انقلاب به رهبری "ماهاتما گاندی" مشاهده می‌کنیم. نهرو نخست‌وزیر فقید هند در این باره گفته بود:

«نه تنها شخصاً خود را یک پیرو مکتب همکاری و تعاون می‌دانم بلکه اعلام می‌دارم سرزمین هند نیز در انتخاب چنین راه و رسمی از هر حیث مخیر و آزاد است تا به جای هر مسیر دیگر طریق اقتصاد تعاونی را بپیماید. به عقیده من سعادت و خوشبختی ملت هندوستان جز از طریق نهضت تعاونی میسر نخواهد بود» افزون بر آن، نقش نهضت تعاونی در سیاست توسعه اقتصادی دولت هندوستان در یکی از گزارشات دولتی آن کشور چنین عنوان گردیده است.

«در یک اقتصاد برنامه‌ای که ارزش دموکراسی و جامعه‌گرایی در گرو آن است نهضت بشری تعاون باید به صورت زیربنای محکم بسیاری از رشته‌های اقتصادی (خصوصاً کشاورزی، آبیاری، صنایع کوچک تبدیلی، بازاریابی، توزیع، تدارک روشنائی روستاها، احداث خانه و تأسیسات روستایی و ایجاد زمینه‌های مودت در جوامع محلی) تجلی نماید. همچنین در صنایع متوسط و بزرگ و در حمل و نقل نیز می‌تواند یک رشته از فعالیتهای گسترده در قالب تعاون صورت گیرد.

مقصود هندوها از یک جامعه نمونه سوسیالیستی آن است که از نظر سیاست

این هدف و نهایتاً ادغام بخشی از نیروهای تولیدی که امکان تطبیق سریع با روشهای جامعه‌گرایانه را ندارند به کار گرفت.

اما در کشورهای در حال توسعه وضع به گونه‌ای دیگر است. هنگامی که عوامل کلاسیک خارجی بازدارنده دگرگونی و توسعه اقتصادی با مبارزات استقلال طلبانه و ضداستعماری این ملل تا حدودی از میان رفت، تمام وظیفه ایجاد این دگرگونی و توسعه بر دوش نیروهای سیاسی این جوامع (دولت نوپا) افتاد. این نیروی سیاسی با سه مسأله کلی روبرو شدند:

۱) یک اقتصاد روستایی بسته که عمدتاً بر نیروهای تولید کشاورزی - فتودالی به شیوه سنتی تکیه داشت.

۲) سلسله مراتب اجتماعی که در رأس آن گروه قلیلی از مالکان عمده قرار داشتند و در قاعده آن توده عظیمی از رعایا و کشاورزان که عقب ماندگی و بافت فکری ایستای آنان مانع بزرگی بر سر راه هرگونه تحول درونی و ذاتی است.

۳) نابرابری و بی‌عدالتی اقتصادی عظیمی که مانعی بزرگ بر سر راه هرگونه توسعه اقتصادی و تحول نیروهای تولیدی جامعه به شمار می‌رفت.

هر سه مورد دقیقاً با ساخت ایدئولوژیک و خاستگاه اجتماعی دولت جوان در تعارض بود و تنها خود دولت بود که باید این ساخت اجتماعی - اقتصادی را دگرگون می‌کرد. برای این کار می‌بایست نهادهای مناسب را با تشکلهای (بافت) اجتماعی این جوامع پیوند می‌داد و تعاون از جمله این نهادهاست که در غالب این کشورها پس از رهائی از استعمار یا نوسازی سیاسی به قدرت رسیده بود در این میان این کشورها، دو نوع بر خورد عمده با نهضت تعاونی داشتند:

- دولتهایی که توسعه و پیشرفت اقتصادی را برتر از خود می‌دانستند و تعاون را وسیله‌ای به حساب می‌آوردند که به توسعه اقتصادی خدمت کند، در این حالت تعاون به عنوان ابزاری برای سازماندهی و نوسازی روابط تولیدی، تخصیص منابع متناسب با این روابط و نهایتاً تغییر در جریان منافع طبقاتی و

یک سازمان کارآمد خودیاری مانند تعاون را وجود کارکنان تحصیل کرده و رهبران دوراندیش و صاحب نظر می‌داند و یکی از دلایل ضعف نهضت تعاونی در پاره‌ای از کشورها را فقدان یک کادر پرتحرک رهبری بر می‌شمارد. ولی وجود تعاونیها را یکی از ابزار بسیار لازم برای تقسیم وظایف اجتماعی میان دولت‌ها و سازمانهای خودیاری داوطلبانه می‌داند و می‌افزاید:

یکی از جنبه‌های مهم بسیاری از دموکراسیهای مغرب زمین وجود این قبیل سازمانهای داوطلبانه است که در حیات اجتماعی نقش مهمی برعهده داشته و در زمینه‌های مختلف مکمل کار مقامات دولتی و شهرداریها هستند.

اما نقش دولت در این کشورها صرفاً به رهبری محدود نمانده و تقریباً در کلیه مراحل تشکیل و اداره تعاونیها دولت عمیقاً درگیر بوده است. آموزش تعاونی که یکی از مهمترین اصول تعاون است برعهده دولت بوده، بعلاوه قانونگذاری و به خصوص تأمین سرمایه اولیه لازم برای آنان نیز همه از وظایف حکومت و نه خودیاری خود مردم محسوب گردیده است. تمامی این موارد خود را به شکل مشکلاتی نشان داد که موجبات کارکرد غیرقانونی و حتی شکست نهضت تعاون گردید. «در شرایطی که تعاونیها رأساً با سرمایه کامل دولت تأسیس می‌گردید، اعضاء شرکت که مسئولیت تضامنی با یکدیگر نداشتند هرگز احساس مالکیت نسبت به وجود شرکت نمی‌کردند و باورشان نمی‌شد پول موجود در واقع مایملک خود آنهاست و یا شرکت به آنها تعلق دارد و هیئت مدیره شرکت در ید خود آنهاست».

ماروین ج. وین بام در مطالعه وضعیت کشاورزی کشورهای خاورمیانه و بررسی نقش تعاونیها در آن می‌گوید: «انجام اصلاحات ارضی و ایجاد تعاونیهای کشاورزی دو سیاست مکملی است که در سایه آن تلاش شده است تا بتوان هم به عدالت اجتماعی و هم به دموکراسی سیاسی دست یافت» اما عملکرد تعاونیها را با توجه به داده‌ها و تعیین موجود چندان دلگرم کننده نمی‌داند. او مهمترین

کشورها مجبور شد خود را با شرایط نامطلوب تولید هماهنگی کند و وسیله‌ای برای از بین بردن شرایط نامطلوب مادی موجود در این ممالک شود. علاوه بر این نقش متفاوت، به دلیل عدم وجود هرگونه نهاد اقتصادی مدرن در روستا، تعاون نقش عمده‌ای را در فعالیتهای اقتصادی برعهده گرفت. در سال ۱۹۶۰ در «نانگانیکا» شرکتهای تعاونی توانستند حدود ۸۰ درصد از برداشت محصول پنبه را به خود اختصاص دهند. شگفت آور نیست اگر گفته شود که حدود ۴۵ درصد از مجموع صادرات این کشور در همان سال از طریق شرکتهای تعاونی صورت گرفته است بنابراین مجموعه این عوامل باعث شد تا دولت در این کشورها خود مسئول سازماندهی و ایجاد شرکتهای تعاونی گردد.

یک خصوصیت عمده تعاونیها در کشورهای پیشرفته و در مهد ظهور آن، وجود رهبران و پیشنوازان متفکر و متعهدی بود که توانستند نهضت تعاونی را از بطن نهضت‌های خودیاری مردمی به ثمر بنشانند. فقدان این رهبری در کشورهای در حال توسعه باعث شد این نقش بر عهده خود دولت قرار گیرد. جایگزینی دولت بجای رهبری مردمی و درون جوش باعث شد، نهضت تعاونی در این کشورها با دستگاه بوروکراتیک اداری پیوند بیابد. در بیشتر موارد این پیوند همچون مانعی در راه توسعه و موفقیت تعاونی عمل کرده است، چرا که هرگونه ابتکار عمل و خلاقیت و ابتکاء به خویش در اداره امور اجتماعی را که لازمه تعاون واقعی است از بین می‌برد.

و این در حالی است که در کشورهای پیشرفته، تعاون به همراه بسیاری از نهضت‌های خودیاری که صرفاً با ابتکاء بر عمل خلاقه فردی و نه تصمیم‌گیری‌های سیاسی که بایستی از کانال‌های بوروکراتیک بگذرد. نقش عمده‌ای در حل مسائل و مشکلات مردم دارد. همکاری تعاونیها و اتحادیه‌های کارگری و وجود انواع نهضت‌های خودجوش دیگر که بدست خود مردم و برای حل مشکلاتشان بوجود آمده است، شاهدهی بر این مدعاست. دکتر «مورتیز بونو» لازمه ایجاد

یک سخنرانی نقطه نظرات خود را تبیین کرد. در این سخنرانی ناصر درخواست می‌کند که نظام اقتصادی مصر باید براساس تعاونی استوار گردد. زیرا تنها چنین نظامی قادر است پاساژهای نیازمندیهای اجتماعی مصر باشد و فقط از این طریق است که می‌توان به بهترین وجه به رفاه توأم با عدالت اجتماعی نائل آمد».

بنابراین تعاونی به عنوان پاسخی نخستین و شاید حادثترین مسأله این دولتها مطرح گردید. چنین حرکتی موفق می‌شد، تغییری جدی در جریان منافع طبقاتی ایجاد می‌کرد و مسافت اجتماعی جدیدی را بوجود می‌آورد که به عنوان پایگاه محکم سیاسی این دولتها محسوب می‌گردید. به این منظور باید سازماندهی جدید اقتصادی ایجاد می‌گردید و تخصیص منابع به نحوی جریان می‌یافت که ساخت مذکور را بوجود می‌آورد. در این رابطه بافت اجتماعی - اقتصادی که برای این رژیم به ارث رسیده بود (یعنی، اقتصاد سنتی کشاورزی با گروه عظیمی از رعایا و دهقانان بدون زمین) که فعالیتهای کشاورزی بخش بزرگی از درآمد ملی آن را تشکیل می‌داد همچنین همراه با صنایعی نوپا و ابتدایی، از یک سو توانایی سازمانهای تعاونی از سوی دیگر مطرح گردید. توسعه که رشد بخش صنعت را به عنوان یک ضرورت ذاتی قلمداد می‌کرد با میزان توانایی محدود تعاونی بر رویهم باعث شد تا نقش مذکور بیشتر به بخش کشاورزی محدود شود. فقدان هرگونه نهاد اقتصادی - اجتماعی در روستا که حاصل پیشرفت و تحول اقتصاد بازار باشد و بتواند آن را به یک اقتصاد ملی سازمان یافته مبتنی بر بازار پیوند زند باعث شد تا تعاون نقش متفاوتی را در فعالیتهای اقتصادی روستایی در کشورهای در حال توسعه برعهده بگیرد. این امر بخصوص بعد از تخصیص مجدد مهمترین عامل تولید یعنی زمین (اصلاحات ارضی) رخ نمود. در این حالت وضعیت به گونه‌ای شد که تعاونی می‌بایست با شرایط و کیفیت نیروهای تولید و وضعیت اجتماعی و فرهنگی این جوامع انطباق یابد. به عبارت دیگر تعاون در این

واژه‌هایی مانند تجمع، تشکل، گروه، تشریک مساعی، همیاری، مشارکت، دموکراسی، همکاری، برابری، تصمیم‌گیری، برادری، رهبری و... همه ماهیتی اجتماعی و جمع‌گرایانه دارند.

بنابراین، کلید واژگان نهضت تعاونی دلالت بر ماهیت "جمع‌گرایی" این نهضت داشته و نشان‌دهنده آن است که نهضت جهانی تعاون سعی در برقراری و توسعه روابط اجتماعی دارد. هر تشکل تعاونی در واقع سرآغازی برای توسعه زندگی اجتماعی در جهت ایجاد و تعمیق روابط هر فرد با سایر افراد جامعه است. از این‌رو، تشکلهای تعاونی انسان را از "فردگرایی" به سوی "زندگی اجتماعی" سوق می‌دهند و قانونهایی برای زندگی و فعالیت جمعی محسوب می‌شوند.

۷- عدالت‌گرایی

هدف غایی تعاون این است که بشر را با عبور دادن از معابر اقتصادی به درجات متعالی فردی و اجتماعی نایل سازد. بنابراین، نهضت تعاونی را می‌توان شیوه‌ای مؤثر و نظام یافته برای ایجاد، تقویت و گسترش یک دگرگونی، تغییر و اصلاحات اجتماعی قلمداد نمود. در این باره، گفتنی است که اقتصاد تعاونی خود را از منفعت‌طلبی، سودجویی، استثمار و فرامین دیکته‌شده اقتصاد سرمایه‌داری و دولتی دور نموده است. اقتصاد تعاونی مرز "خدمت" و "منفعت" را برای مردم دقیقاً از همدیگر تفکیک ساخته است. این نقطه در واقع "نقطه طلایی" شروع تعارض اقتصاد تعاونی علیه اقتصاد سرمایه‌داری است.

... و کلام آخر

راز ماندگاری نهضت تعاونی به عوامل متعددی بستگی دارد. در این مقاله به برخی از آنها بطور مختصر اشاراتی به عمل آمد. امید است بخش تعاونی کشورمان با بهره‌گیری از اصول و فلسفه تعاون، گامهای امیدبخش و مؤثرتری را همانند گذشته برای گسترش هر چه بیشتر این جریان در بین مردم کشور بردارد و بدینوسیله به مرزهای توسعه اجتماعی و اقتصادی بیش از پیش نزدیک شود.

هر تشکل و نهادی تنها زمانی می‌تواند عنوان و ماهیت تعاونی به خود بگیرد که در مناسبات و ارتباطات درونی و بیرونی و نیز از جنبه ارتباط میان فردی یا میان گروهی، احترام به آراء و نظرات افراد را به مثابه یک اصل خدشه‌ناپذیر پذیرفته باشد.

بقیه از صفحه ۷

می‌توان گفت که مردم بر اثر اجرای آموزشهای تعاونی، تبدیل به گروهها و تشکلهای "هم‌اندیش" و "تعاونگر" شده‌اند.

۵- تحول‌پذیری

در دنیای کنونی، اقتصاد و تعاونی سهم قابل توجهی از اقتصاد ممالک جهان و نیز اقتصاد بین‌المللی را به خود اختصاص داده است. این امر نشان از آن دارد که نهضت تعاونی پس از طی یک دوران تاریخی، همچنان از مقبولیت جهانی برخوردار است. این نهضت از آغاز تاکنون موجب بروز تحولات متعالی و ارزشمندی در جوامع انسانی شده است. در بین تحولات اقتصادی و اجتماعی که توسط نهضت تعاونی در عرصه‌های اجتماعی اتفاق می‌افتد، از سه تحول اساسی زیر می‌توان یاد کرد: - تحول اجتماعی: مناسبات اجتماعی را به سوی تحقق عدالت، برابری، مشارکت، همکاری و... تغییر می‌دهد.

تحول اقتصادی: تلاش در جهت بسط و گسترش عدالت اقتصادی به نفع مردم و توزیع برابر و نیز دستیابی توده‌ها به منابع مادی جامعه

- تحول فرهنگی: تأکید بر برابری، عدالت‌گستری، عدم تبعیض، همکاری و اصلاح‌طلبی از جمله تحولات فرهنگی نهضت تعاونی در هر جامعه است.

۶- جمع‌گرایی

نهضت تعاونی فی‌النفسه و ذاتاً براساس تجمع انسانها و ارتباط توسعه یافته در بین آنان ماهیت وجودی به خود می‌گیرد. زیرا، هیچگاه نمی‌توان یک "واحد تعاونی" را منفرداً تصور کرد. به دیگر سخن، کلیه واژگان نهضت تعاونی یعنی مفاهیم و

عامل رکود تعاونیها را «دیوان‌سالاری» می‌داند و معتقد است پایگاه شهری دیوان‌سالاران دولتی به تدریج تعاونیهای روستائی را در جهت منافع شهرنشینان منحرف می‌کند. وی معتقد است به علت کمبود سرمایه و عدم شناخت کامل مردم از تعاونی که گاه حتی سبب مخالفت آنان با تعاونی می‌گردد. دولت خود باید مشوق و پشتیبان نهضت تعاون باشد لیکن مهمترین نکته این است که هدایت و نظارت باید از نوعی باشد که ما در آموزش شیوه راه رفتن کودک دارد لیکن تعاونیهای خاورمیانه مبدل به صحنه تاخت و تاز دولت شده در حکم تیول لشکر بوروکراتها درآمده‌اند.

نتیجه‌گیری

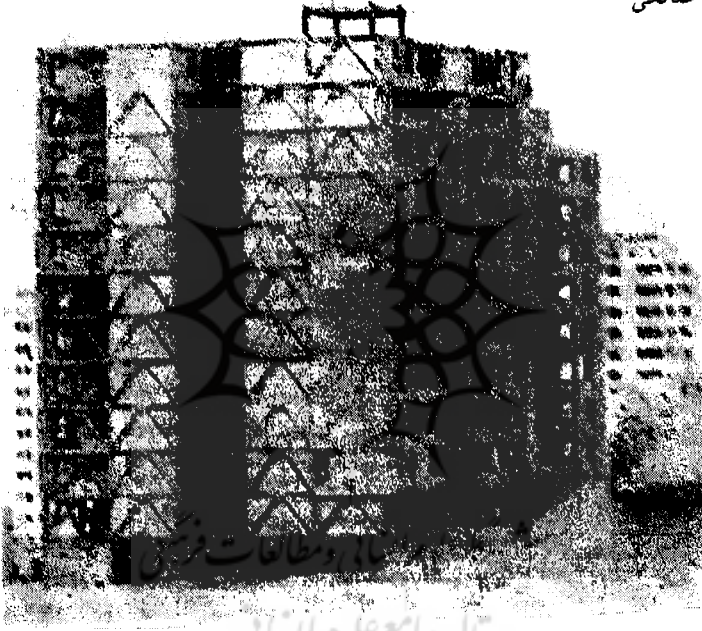
اصول شرکت‌های تعاونی به کلی آنها را از شرکت‌های خصوصی سرمایه‌داری مجزا می‌نماید. شرکت‌های تعاونی عملاً از دو جنبه اجتماعی و اقتصادی زندگی انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهند. بررسی شرکت‌های تعاونی در کشورهای پیشرفته نشان می‌دهد که علی‌رغم رشد سریع اولیه، در چند دهه اخیر تعداد این شرکتها کاهش یافته است. این کاهش عمدتاً به دلیل ادغام آنها در یکدیگر بوده نه اضمحلال شرکتها که نتیجه آن بزرگتر شدن هریک از این شرکتهاست. البته باید اذعان داشت که تعداد اعضاء این شرکتها نیز مرتباً افزایش یافته و جمعیت بیشتری تحت پوشش فعالیت آنها قرار گرفته‌اند. بنابراین علی‌رغم کاهش تعداد شرکتها می‌توان گفت که دامنه فعالیت نهضت تعاون در این دسته از کشورها بطور مطلق مرتباً وسیع‌تر شده است. نتیجه مشخص آنکه هیچ نشانی از افول نهضت تعاون وجود ندارد و این نهضت همچنان دامنه فعالیت‌های بشردوستانه اقتصادی و اجتماعی خود را میان مردم بیشتری گسترش می‌دهد.

در کشور ما لازم است با عنایت به اصول و ارزش‌های برخاسته از اسلام و انقلاب اسلامی و ویژگیهای خاص کشورمان شرکت‌های تعاونی گسترش یافته داد و در کنار بخش‌های دیگر دولتی و خصوصی فعالیت داشته باشند.

تعاونی های مسکن

پیشینه حال و آینده

○ نصرت ... صالحی

مقدمه

با اتخاذ سیاستهای رویکرد به صنعت و عدم حمایتهای لازم از کشاورزی و واردات محصولات کشاورزی به مقدار زیاد و ارزانتر از قیمت داخلی در دهه ۱۳۴۰، مهاجرت روستائیان برای کار به

نداشتند گردید، بطوریکه حق داشتن مسکن مناسب یکی از مطالبات مردم گردید و پس از پیروزی انقلاب حق داشتن مسکن مناسب از حقوق اساسی مردم شناخته شد و به عنوان یک اصل از اصول قانون

اساسی جمهوری اسلامی ایران در آمد. بدین منظور دولت جهت تثبیت قیمت زمین و لزوم اجرای احکام فقهی و انقال شناخته شدن زمین، مجبور به مداخله گردید. و اولین قانون زمین شهری با نام لغو مالکیت اراضی موات شهری و کیفیت عمران آن در سال ۱۳۵۸ به تصویب رسید. سپس در سال ۱۳۶۱ سومین قانون زمین (اراضی) شهری با دوره زمانی ۵ ساله نیز از تصویب گذشت در این قانون اراضی شهری به سه دسته موات، بایر و دایر تقسیم شد و بر اساس آن زمینهای موات به مالکیت دولت درمی آمد، و در مورد

شهر به منظور توسعه آنی شهری در اختیار دولت قرار می گرفت. با ایجاد محدوده شهری، قیمت زمینهای داخل محدوده شهری بطور فزاینده ای افزایش یافت و در نتیجه فاصله گرفتن قیمت مسکن از قدرت خرید اقشار کم در آمد باعث حاشیه نشینی در اطراف تهران و سایر شهرهای بزرگ گردید. و واحدهای مسکونی نیز که در خارج از محدوده مورد ساخت و ساز قرار می گرفت نیز مورد تخریب قرار می گرفتند. مجموعه سیاستهای فوق باعث نا رضایتی شدید آن دسته از مردم که قدرت خرید مسکن را

شهرهای بزرگ شروع گردید، بطوریکه در دهه ۱۳۵۰ مشکل مسکن یکی از مشکلات حاد جامعه گشت که در نتیجه دولت برای دخالت در بازار زمین شهری، در سال ۱۳۵۲ اخذ مالیات بر اراضی بایر را قانونی نمود و در سال ۱۳۵۴ سازمان زمین شهری تشکیل و قانون ممنوعیت معامله بیش از یکبار زمین شهری، به منظور جلوگیری از بورس بازی زمین و افزایش تورم قیمت زمین به تصویب رسید. به موجب این قانون اراضی خارج از محدوده قانونی شهرها (اعم از دولتی و غیر دولتی) تا شعاع ۲۵ کیلومتری از مرکز

حداکثر به ۶۴۰۲ شرکت رسید. اما همه ساله شاهد افزایش و کاهش تعداد شرکتهای تعاونی مسکن بوده‌ایم.

در مجموع دخالت دولت در تملک و واگذاری زمین شهری، رونق ساخت و ساز و ساختار جمعیتی باعث گردید علی‌رغم خرابیهای جنگ تحمیلی و حوادث طبیعی شاخصهای مسکن از سال ۱۳۵۵ تا سال

۱۳۷۵ بهبود یابد، برای مثال شاخص متوسط خانوار در واحد مسکونی از ۱/۲۶ خانوار در کل کشور در سال ۱۳۵۵ به ۱/۱۵ خانوار در سال ۱۳۷۵ کاهش

یافت. لیکن بر اساس برآوردهای به عمل آمده در برنامه سوم توسعه، باتوجه به رشد تقاضا و نرخ تخریب سالانه بایستی ۹ درصد سرمایه‌گذاری در مسکن افزایش

یابد، که با کاهش تصدی‌گری دولت و افزایش نسبتاً ثابت ۵ درصدی رشد سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، ناچار بایستس جهت پاسخگویی به نیازهای آتی

ضمن اتخاذ سیاستهای تجهیز پس‌انداز، انبوه‌سازی و کوچک‌سازی از امکانات شرکتهای تعاونی نیز سود جست. علی‌رغم وابستگی فعالیتهای شرکتهای تعاونی

مسکن به کمکهای دولت از طریق واگذاری زمین و مصالح ساختمانی ارزان قیمت، لیکن از امکانات شرکتهای تعاونی مسکن به عنوان نهادهای مردمی که برای

منافع خویش تلاش می‌نمایند و تمایل بیشتری به انبوه‌سازی نسبت به بخش خصوصی دارند چشم پوشید بهر صورت بایستی ضمن شناخت مشکلات شرکتهای تعاونی مسکن با اتخاذ راهکارهایی، فعالیت آنان را جهت غلبه بر مشکل

مسکن گسترش داده و سرعت بخشید. در مقاله موضوعات زیر مورد بحث قرار خواهند گرفت:

۱- بررسی تاریخچه فعالیت شرکتهای تعاونی مسکن و نحوه رشد آنان در ایران

۲- بررسی سیاستهای دولت در تملک و واگذاری زمین و سهم تعاونیهای مسکن از واگذاریها

۳- بررسی عملکرد تعاونیهای مسکن در سالهای ۶۶-۱۳۶۴ بر اساس طرح آمارگیری از شرکتهای تعاونی مسکن ۱۳۶۷

۴- مقایسه عملکرد بخشهای خصوصی،

جدول ۱- مشخصات شرکتهای تعاونی مسکن برحسب نوع و سال تأسیس تا پایان سال ۱۳۶۳

نوع شرکت	تعداد شرکت	سال تأسیس		
		قبل از سال ۱۳۵۷	۱۳۵۷-۵۸	۱۳۵۹-۶۳
کل کشور...	۳۸۶۰	۶۰۶	۱۴۰	۳۱۱۴
کارگری...	۱۴۷۳	۱۱۰	۳۷	۱۰۷۵
غیرکارگری...	۲۳۸۷	۴۹۶	۱۱۳	۱۷۷۸

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری شرکتهای تعاونی مسکن سال ۱۳۶۴

جدول ۲- مشخصات شرکتهای تعاونی مسکن تأسیس شده تا پایان سال ۱۳۶۶

نوع شرکت	تعداد کل شرکت	تاریخ ثبت		عمومی	خصوصی	تعداد اعضا
		قبل از سال ۱۳۶۲	۱۳۶۲-۶۶			
کل کشور...	۴۱۹۴	۳۴۵۵	۷۳۹	۳۵۷۲	۶۲۲	۷۱۸۱۸۴
کارگری...	۱۷۸۰	۱۳۷۲	۴۰۸	۱۲۵۱	۵۲۹	۲۲۳۸۴۶
غیرکارگری...	۲۴۱۴	۲۰۸	۳۳۱	۲۳۲۱	۹۳	۴۹۴۳۳۸

مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری تعاونیهای مسکن سال ۱۳۶۷

جدول ۳- تعداد شرکتهای تعاونی مسکن طی سالهای ۷۷-۱۳۶۸

شرح	۱۳۶۸	۱۳۶۹	۱۳۷۰	۱۳۷۱	۱۳۷۲	۱۳۷۳	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷
تعداد شرکت	۵۵۶۳	۵۸۲۲	۶۴۰۲	۴۱۴۲	۲۳۳۴	۴۴۹۵	۴۳۴۳	۴۵۱۷	۵۲۱۰	۵۱۶۹

مأخذ: مرکز آمار ایران، نشریه نماگرهای اقتصادی جمهوری اسلامی ایران سال ۱۳۶۸

مجاز به فعالیت می‌باشند در آئین‌نامه واگذاری زمین، متقاضیان به گروه انبوه سازان، شرکتهای تعاونی مسکن و انفرادی تقسیم شدند.

در دوره اول واگذاری زمین یعنی سالهای ۶۶-۱۳۵۸ در بخش مسکن و زمین سیاستهای "هواخواه تقاضا" غالب بود و واگذاری زمین ارزان، پرداخت وام با سود کم و فروش مصالح ساختمانی ارزان سیاست غالب در بخش مسکن بود. اما در دهه دوم به تدریج سیاستهای زمین شهری تابع گردش "دولت حداقل" و "هواخواه عرضه گشت".

با تسهیلات و الویتهایی که در واگذاری زمین برای شرکتهای تعاونی مسکن در نظر گرفته شده بود، تعداد شرکتهای تعاونی مسکن که قبل از سال ۱۳۵۷ حدود ۶۰۰ شرکت و طرحهای اجراء شده آنان در سراسر کشور به ۴۲ طرح می‌رسید به سرعت رشد نموده و تعداد آنان در انتهای سال ۱۳۶۳ به ۳۸۶۰ شرکت رسید. اگرچه این رقم در سال ۱۳۷۰

زمینهای بایر نیز حق مالکیت به یک هزار متر مربع محدود گشت. پس از انقضای دوره پنج ساله مذکور در تاریخ ۶۶/۶/۱۲ قانون جدید زمین شهری از تصویب گذشت. در این قانون تملک اراضی موات مازاد بر حد نصاب در محدوده استحفاظی شهرها جزء حقوق ثابت دولت گشت، اما تملک اراضی بایر توسط دولت در ۳۲ شهر و شهرهای جنگ زده و نیز با ترتیب تملک، اراضی دایر برای تأمین مسکن در این شهرها (ماده ۹ قانون زمین شهری) تنها برای مدت پنج سال یعنی تا ۷۱/۶/۲۳ مجاز شمرده شده است. مجموع قوانین فوق به دولت (وزارت مسکن و شهرسازی) ابزار نیرومندی برای دخالت مستقیم در بازار زمین بخشید. از آنجا که مطابق اصل ۴۴ قانون اساسی فعالیتهای اقتصادی کشور توسط سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی صورت می‌پذیرد، و بخشهای تعاونی و خصوصی در قلمروهایی از اقتصاد که منحصراً در اختیار بخش دولتی نیست

اتمام رسانیدند، لیکن با دخالت دولت در بازار زمین و تملک اراضی و واگذاری آنها تأسیس شرکتهای تعاونی مسکن از سال ۱۳۵۹ به سرعت رو به رشد نهاد. بطوریکه تا انتهای سال ۱۳۶۳ مطابق جدول فوق ۲۸۶۰ شرکت تعاونی مسکن در کشور تأسیس گردید.

افزون بر آن از جدول فوق مشاهده می‌شود قبل از سال ۱۳۵۷ جمعاً ۶۰۶ شرکت تعاونی مسکن تأسیس شده است که در سالهای ۵۸-۱۳۵۷ نیز ۱۴۰ شرکت به جمع آنان افزوده می‌شود، لیکن در پاسخ به سیاست تملک و واگذاری زمین و حمایت از شرکتهای تعاونی مسکن تعداد ۳۱۱۴ شرکت تعاونی مسکن جدید در طول سالهای ۶۳-۱۳۵۹ در کشور تأسیس می‌شود. که بطور متوسط در طول دوره مزبور سالانه ۷۷۸ شرکت تعاونی جدید تأسیس شده است. اما اطلاعات سرشماری بعدی شرکتهای تعاونی مسکن، نشان از تأسیس ۷۳۹ شرکت جدید و انحلال ۴۰۵ شرکت دارد. جدول شماره ۲ تعداد شرکتهای تعاونی مسکن را در پایان سال ۱۳۶۶ نشان می‌دهد:

آمار تعداد شرکتهای تعاونی مسکن در دهه ۷۷-۱۳۶۸ نیز نشان از افزایش و کاهش آنان دارد که مؤید تأسیس شرکتهای جدید و احتمالاً انحلال شرکتهای ناموفق می‌باشد. جدول شماره ۳ تعداد شرکتهای تعاونی مسکن را در دهه ۷۷-۱۳۶۸ نشان می‌دهد:

از مجموع جداول فوق چنین استنباط می‌شود که بر تعداد شرکتهای تعاونی فعال تا سال ۱۳۷۰ افزوده شده و سپس از تعداد آنان تا سال ۱۳۷۵ کاسته شده است و مجدداً بر تعداد شرکتهای تعاونی مسکن فعال در سالهای ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ افزوده شده است. اطلاعات مزبور می‌تواند نشان از حساسیت شرکتهای تعاونی مسکن نسبت به شرایط اقتصادی، نحوه مدیریت، هم‌آهنگی اعضاء و میزان کمکهای دولت باشد.

بررسی سیاستهای دولت در تملک و واگذاری زمین و سهم تعاونیهای مسکن از واگذاریها با اجرای طرح جامع شهر تهران و حاشیه نشینی و اسکان غیررسمی و

توسط شرکت ملی نفت تشکیل گردید، از جمله فعالیتهای این شرکت واگذاری زمین و ساخت واحدهای مسکونی برای اعضای خود در تهرانسر منطقه غربی تهران می‌باشد. پس از آن از شرکتهای تعاونی مسکن فرهنگیان که فعالیتهای موفقی در زمینه ساخت و ساز و واگذاری مسکن در تهران و سایر شهرستانها داشته‌اند می‌توان نام برد.

در مجموع تا قبل از سال ۱۳۵۷ حدود ۶۰۰ شرکت تعاونی مسکن کارگری^۱ و غیرکارگری در کشور به ثبت رسیدند که در مجموع ۴۲ پروژه ساختمان‌سازی را به

تعاونی و دولتی در ساخت و ساز مسکن طی سالهای ۷۹-۱۳۷۵

- ۵- بررسی شاخصهای جمعیتی و نیاز به مسکن در طول برنامه سوم
- ۶- بررسی مشکلات تعاونیهای مسکن
- ۷- ارائه راهکارهایی برای رفع مشکلات و سرعت بخشیدن به فعالیتهای شرکتهای تعاونی مسکن

بررسی تاریخیچه فعالیت شرکتهای تعاونی مسکن و نحوه رشد آنان در ایران

اولین شرکت تعاونی مسکن در ایران

جدول ۴- عملکرد سازمان ملی زمین و مسکن در سطح کشور در

بخش واگذاری زمین ۷۷-۱۳۵۸

دوره زمانی	جمع واگذاری مسکونی و غیرمسکونی	مساحت مسکونی	تعداد واحد مسکونی		
			کل	انفرادی	تعاونی
۱۳۵۸-۶۷	۱۴۰۹۷	۱۰۷۸۱	۲۲۲۷۲۲	۲۲۲۲۸۷	۱۳۰۷۲۲
۱۳۶۸-۷۲	۲۶۹۸۸	۱۴۶۱۱	۶۷۰۰۰۱	۲۸۲۷۶۶	۱۴۹۶۲۷
۱۳۷۳-۷۷	۲۱۶۹۱	۸۴۶۸	۴۶۰۶۷۴	۲۱۴۶۶۴	۷۵۲۳۲
جمع کل	۶۲۷۷۶	۳۳۸۶۰	۱۴۹۸۹۹۷	۷۳۱۸۱۷	۲۳۵۵۹۱

مأخذ: دفتر برنامه‌ریزی و اقتصاد و مسکن، فصلنامه اقتصاد مسکن، شماره سلسل ۳۰.

جدول ۵- تعداد شرکت تعاونی مسکن کشور تعداد شرکت احداث‌کننده

واحد مسکونی ۶۶-۱۳۶۴

نوع شرکت	تعداد کل شرکت	شروع به احداث		تکمیل ساخت		نیمه‌تمام فعال		نیمه‌تمام متوقف	
		تعداد شرکت	تعداد واحد	تعداد شرکت	تعداد واحد	تعداد شرکت	تعداد واحد	تعداد شرکت	تعداد واحد
کل	۴۱۴۹	۹۲۹	۵۳۴۰۳	۴۵۱	۲۱۹۹۸	۷۱۵	۴۱۵۰۲	۱۲۹	۴۷۷۶
کارگری	۱۷۸۰	۳۲۲	۱۸۱۴۴	۱۶۰	۶۸۷۱	۲۳۷	۱۲۴۴۳	۵۹	۲۰۲۰
غیرکارگری	۲۴۱۴	۵۹۷	۳۵۲۵۹	۲۹۱	۱۵۱۲۷	۴۷۸	۲۷۰۲۹	۷۰	۲۷۵۶

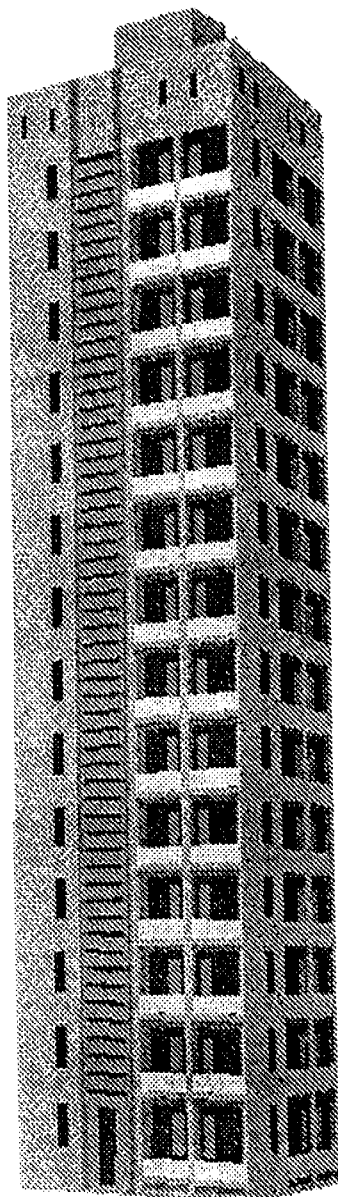
مأخذ: مرکز آمار ایران، نتایج سرشماری مسکن سال ۱۳۶۷.

جدول ۶- پروانه‌های ساختمانی صادر شده برای احداث بنا بر حسب بخش

مقتضای در نقاط شهری: ۷۹-۱۳۷۵

سال	جمع پروانه‌های صادره	خصوصی	تعاونی	دولتی
۱۳۷۵ ...	۱۴۴۸۳۷	۱۴۴۵۶۲	۸۷۷۵	۱۴۲۴
۱۳۷۶ ...	۱۲۱۶۱۹	۱۲۰۰۱۳	۹۶۴۶	۱۵۸۲
۱۳۷۷ ...	۱۴۴۲۸۲	۱۴۶۴۴۹	۶۴۵۶	۱۵۳۷
۱۳۷۸ ...	۱۴۵۲۵۳	۱۴۸۴۱۸	۵۱۳۵	۱۷۰۰
۱۳۷۹ ...	۱۴۶۴۳۵	۱۴۰۸۴۸	۳۹۳۹	۱۶۴۸
جمع ...	۶۶۴۴۳۶	۶۲۰۰۹۱	۳۳۹۹۲	۷۸۹۱
درصد	۱۰۰	۹۳/۶	۵/۱	۲/۳

مأخذ: مرکز آمار ایران اطلاعات پروانه‌های ساختمانی صادر شده توسط شهرداریهای کشور.

با توجه به اینکه انجام امور مربوط به دریافت و یا تهیه زمین، تهیه جواز ساختمان، انتخاب پیمانکار، ساخت و ساز، امور مربوط به ثبت و سایر امور کارهایی هستند که نیازمند به آشنائی با قوانین و مقررات می‌باشد از این رو وجود نوعی شرکت تعاونی مسکن واسطه که دارای تخصص در ساخت و ساز بوده و با قوانین و مقررات آشنائی کامل داشته بعنوان مشاور و ناظر فعالیتهای شرکتهای تعاونی مسکن ضروری بنظر می‌رسد.

منابع دیگری همچون سازمان اوقاف، منابع طبیعی زمین دریافت کرده‌اند که براساس پاره‌ای از برآوردها سهم واگذاریهای اخیر از واگذاریهای سازمان ملی زمین و مسکن نیز بیشتر بوده است. اطلاعات سرشماری تعاونیهای مسکن سال ۱۳۶۷ نیز مؤید این موضوع است.

بررسی عملکرد تعاونیهای مسکن در سالهای ۶۶-۱۳۶۴

انتخاب دوره ۶۶-۱۳۶۴ به دلیل گذشت حدود ۸ سال از توسعه شرکتهای تعاونی مسکن و زمان اجرای سیاستهای "هوادر تقاضا" که از طرق مختلف مورد حمایت دولت بوده‌اند صورت گرفته است. عملکرد تعاونیهای مسکن در دو بخش تهیه زمین و استفاده از آن و احداث واحد مسکونی به شرح زیر مورد بررسی قرار گرفته است.

الف - تهیه زمین و استفاده از آن: براساس نتایج سرشماری شرکتهای تعاونی مسکن ۱۳۶۷، در طول دوره ۶۶-۱۳۶۴ از مجموع شرکتهای تعاونی کشور ۱۵۱۸ شرکت (۲/۳۶ درصد) موفق به تهیه حدود ۲۵۹۴۸ هزارمترمربع زمین شده‌اند این اطلاعات نشان می‌دهد که ۲/۳۷ درصد از کل اراضی تهیه شده توسط شرکتهای تعاونی مسکن کشور از طریق سازمان ملی زمین و مسکن، ۲ درصد از طریق سازمان اوقاف و ۸/۶۰ درصد از طریق دیگر منابع تأمین شده است. براساس اطلاعات این سرشماری، در طول دوره مورد بررسی، ۱۶۷۲ شرکت ۲۴۷۴۶ متر مربع از اراضی تهیه شده طی دوره مورد بررسی و قبل آن را مورد استفاده قرار داده‌اند. از نظر نحوه استفاده از زمین توسط شرکتهای تعاونی مسکن کشور ۴/۵۶ درصد اراضی در امر احداث واحد مسکونی به کار گرفته شده است و ۴/۴۳ درصد نیز مستقیماً از سوی شرکتهای اعضا واگذار شده است.

ب - احداث واحد مسکونی

در طول دوره مورد بررسی از مجموع شرکتهای تعاونی مسکن ۹۳۹ شرکت (۴/۲۲) شروع به احداث ۵۳۴۰۳ واحد مسکونی کرده‌اند، همچنین ۴۵۱ شرکت (۸/۱۰ درصد) ۲۱۹۹۸ واحد مسکونی

بحرانی شدن تدریجی وضعیت مسکن در نیمه اول دهه ۱۳۵۰ در تهران و سایر شهرهای بزرگ موجب شد تا در اختیار داشتن مسکن مناسب یکی از مطالبات مردم گردد چنانچه پس از پیروزی انقلاب اسلامی به صورت یکی از اصول قانون اساسی در آمد. بدین منظور دولت اعاده حقوق دولت (جامعه) بر زمینهای موات، تحدید مالکیت بخش خصوصی بر زمینهای دایر و بایر را در دستور کار خود قرار داد. و در اجرای قوانین مربوط به تملک و واگذاری زمین از سال ۱۳۵۸ تا سال ۱۳۷۷ طی سه دوره ۶۲۸۷۷۵ هکتار زمین برای واگذاری و دخالت در بازار مسکن به منظور تثبیت قیمت زمین به تملک خود آورد. بدین ترتیب زمین و واگذاری زمین که در آئین نامه آن متقاضیان به سه گروه انبوه سازان، شرکتهای تعاونی و انفرادی تقسیم شده بودند فراهم گردید. در دوره اول یا ۶۷-۱۳۵۸ در بخش مسکن و زمین مانند سایر بخشهای اقتصادی سیاستهای هوادر تقاضا غالب بود و واگذاری زمین ارزان و مصالح حواله‌ای به مصرف کنندگان نهائی (انفرادی و تعاونی) باعث رشد سریع شرکتهای تعاونی مسکن گردید. هر چند در دوره‌های بعدی یعنی سالهای ۷۲-۱۳۶۸ و ۷۷-۱۳۷۳ به دلیل طرح سیاستهای تعدیل اقتصادی و «هواداری عرضه» توجه بیشتری به انبوه‌سازان به عمل آمد و از سهم تعاونیهای مسکن در واگذاریها کاسته شد لیکن عرضه زمین به قیمت مناسب را یکی از محرکهای عمده فعالیتهای شرکتهای تعاونی مسکن می‌توان محسوب نمود. جدول شماره ۴ عملکرد سازمان ملی زمین و مسکن را در سطح کشور در بخش واگذاری زمین طی سالهای (۷۷-۱۳۵۸) نشان می‌دهد.

آنچه از جدول فوق مشاهده می‌شود سهم تعاونیهای مسکن از واگذاریها در کل دوره ۲۳/۲ درصد، در طول دوره ۶۷-۱۳۵۸ برابر با ۳۰/۹ درصد و در طول دوره ۷۲-۱۳۶۸ یا برنامه اول برابر ۲۰/۸ درصد و در دوره ۷۷-۱۳۷۳ برابر با ۱۸/۵ درصد بوده است.

شایان ذکر است که تعاونیهای مسکن علاوه بر سازمان ملی زمین و مسکن از

را تکمیل کرده‌اند بعلاوه ۷۱۵ شرکت تعداد ۴۱۴۰۲ واحد مسکونی در دست ساخت داشته‌اند و ۱۲۹ شرکت تعاونی مسکن در سطح کشور ۴۷۷۶ واحد نیمه تمام متوقف، داشته‌اند جدول شماره ۵ وضعیت ساخت و ساز مسکن توسط شرکتهای تعاونی را طی سالهای ۶۶-۱۳۶۴ نشان می‌دهد.

بطوریکه از جدول فوق مشاهده می‌شود از تعداد ۴۹۴ شرکت فقط ۴۵۱ شرکت توانسته‌اند طی دوره ۶۶-۱۳۶۴ تعداد ۲۱۹۹۸ واحد مسکونی را تکمیل نمایند. به عبارت دیگر هر یک از ۴۵۱ شرکت بطور متوسط ۴۸ واحد مسکونی را در طی سه سال احداث نموده‌اند و در صورتیکه رقم تکمیل ساخت را با تعداد ۴۱۹۴ شرکتهای تعاونی مسکن مقایسه نمائیم عملکرد هر شرکت طی دوره مزبور ساخت ۱/۷ واحد مسکونی در سال بوده است، که البته بایستی رقم ۹۹۵۸۱ واحد مسکونی شروع به احداث، نیمه تمام فعال، نیمه تمام متوقف رانیز به عملکرد شرکتهای تعاونی مسکن در دوره ۶۶-۱۳۶۴ اضافه نمائیم. شایان ذکر است که طی دوره مورد بررسی شرکتهای تعاونی مسکن در مسیر انجام وظایف خود با ماسایل و مشکلاتی نیز روبرو بوده‌اند. که از مجموع شرکتهای تعاونی مسکن کشور ۷۹/۷ درصد با مشکل زمین، ۲۶/۹ درصد وام مسکن و ۳۳/۷ درصد با مشکل مصالح ساختمانی مواجه شده‌اند.

مقایسه عملکرد بخشهای خصوصی، تعاونی و دولتی در ساخت و ساز مسکن طی سالهای ۷۹-۱۳۷۵

جهت بررسی وضعیت فعالیت شرکتهای تعاونی مسکن در مقایسه با بخشهای دولتی و خصوصی از آمار پروانه‌های ساختمانی صادره برای احداث بنا در نقاط شهری طی ۵ سال اخیر یعنی سالهای ۷۹-۱۳۷۵ مطابق جدول شماره ۶ استفاده به عمل آمده است. آمار پستیخ ساله (۷۹-۱۳۷۵) پروانه‌های ساختمانی صادر شده نشان دهنده آنست که ۹۳/۶ درصد از پروانه‌های ساختمانی توسط بخش خصوصی، ۵/۱ درصد توسط بخش تعاونی

جدول ۷- تعداد واحد مسکونی تعیین شده در پروانه‌های ساختمانی صادر شده بر حسب بخش متقاضی: ۷۹-۱۳۷۵

سال	جمع واحد مسکونی	خصوصی	تعاونی	دولتی
۱۳۷۵ ...	۱۸۷۱۳۴	۱۶۲۳۵۴	۱۹۴۹۳	۴۲۸۹
۱۳۷۶ ...	۱۸۷۴۰۹	۱۵۶۱۴۳	۲۵۳۱۰	۵۹۵۶
۱۳۷۷ ...	۱۹۸۴۵۱	۱۶۸۸۸۶	۲۴۴۹۳	۵۰۷۲
۱۳۷۸ ...	۲۱۱۰۵۷	۱۸۳۷۹۲	۱۹۹۵۱	۷۳۱۴
۱۳۷۹ ...	۲۲۱۶۴۴	۱۹۴۹۷۹	۱۵۸۸۹	۱۰۷۷۵
جمع ...	۱۰۰۵۶۹۷	۸۶۷۱۵۴	۱۰۵۱۳۶	۳۳۴۰۶
درصد	۱۰۰	۸۶/۳	۱۰/۴	۳/۳

مأخذ: مرکز آمار ایران. اطلاعات پروانه‌های ساختمانی صادر شده توسط شهرداریهای کشور سالهای ۷۹-۱۳۷۵

جدول ۸- برآورد جمعیت و متوسط رشد سالانه

سال	تعداد جمعیت	متوسط رشد سالانه (درصد)
۱۳۲۵	۱۴۱۵۹۰۰۰	۲/۸
۱۳۳۰	۱۶۲۲۷۰۰۰	۲/۹
۱۳۳۵	۱۸۹۵۵۰۰۰	۲
۱۳۴۵	۲۵۷۸۹۰۰۰	۲/۷
۱۳۵۵	۳۳۷۰۹۰۰۰	۲/۷
۱۳۶۵	۴۹۴۴۵۰۰۰	۲/۹
۱۳۷۰	۵۵۸۳۷۰۰۰	۲/۵
۱۳۷۵	۶۰۰۵۵۴۸۸	۱/۵

مأخذ: مرکز آمار ایران. پیش‌بینی و گذشته‌نگری جمعیت روستایی کشور تا سال ۱۳۵۵

جدول ۹- تعداد واحد مسکونی مورد نیاز رسیدن به اهداف برنامه سوم

عنوان شاخص تولید مسکن	سال پایه ۱۳۷۸	سالهای برنامه سوم					جمع دوره
		۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	
کل کشور	۴۶۴	۵۱۰	۵۶۰	۶۲۰	۶۸۰	۷۴۴	۳۱۱۴
روستایی	۱۶۰	۱۷۰	۱۸۰	۱۹۰	۲۰۰	۲۱۴	۹۵۴
شهری	۳۰۴	۳۴۰	۳۸۰	۴۳۰	۴۸۰	۵۳۰	۲۱۶۰

مأخذ: برنامه سوم اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی

جدول ۱۰- مشخصات عمومی شرکتهای تعاونی مسکن در پایان اسفند ماه ۱۳۷۹

شرح	تعداد تعاونی	تعداد اعضاء	تعداد شاغلان	سرمایه (میلیون ریال)
تعاونیهای ثبت شده	۹۰۴۴	۱۷۳۱۰۹۷	۱۰۸۲۳۰	۴۷۸۲۳۹
تعاونیهای در دست اجراء	۹۰۲	۷۵۱۳۵	.	۱۲۷۶۰۵
تعاونیهای فعال	۵۴۸۱	۱۴۲۹۱۳۷	۶۹۱۰۰	۳۳۳۴۴۷

مأخذ: وزارت تعاون، معاونت طرح و برنامه، دفتر آمار و اطلاعات

مشکلات مادی: علی رغم تمایل شرکتهای تعاونی مسکن به انبوه سازی بیشتر نسبت به بخش خصوصی به مقدار ۲/۲ برابر و ساخت و ساز حدود ۱۰ در صد از واحدهای مسکونی (براساس آمار تعداد واحدهای مسکونی در پروانه‌های ساختمانی سالهای ۷۹-۱۳۷۵) سرمایه اندک این شرکتهای نسبت به اعضای آنها را میتوان از مشکلات اساسی توسعه فعالیت بخش تعاون در امر ساخت و ساز ممکن محسوب نمود، جدول شماره ۱۰ وضعیت شرکتهای تعاونی مسکن را در پایان اسفند ماه ۱۳۷۹ نشان می‌دهد.

به طوریکه از جدول فوق مشاهده می‌شود در پایان سال ۱۳۷۹ تعداد ۹۰۴۱ شرکت تعاونی مسکن ثبت شده در کشور وجود داشته است که از این تعداد ۵۴۸۱ تعاونی فعال بوده است. بر اساس اطلاعات فوق سرمایه هر عضو تعاونیهای ثبت شده ۲۷۶۳۲۰ ریال و تعاونیهای فعال ۲۳۳۲۰ ریال بوده است. با توجه به سرمایه اندک تعاونیهای مسکن نسبت به تعداد اعضا، اجرای هر پروژه ساختمانی ممنوع به آورده‌های نقدی اعضا یا سهامداران و تسهیلات بانکی علاوه بر کمکهای اجتماعی دولت از قبیل در اختیار گذاردن زمین و مصالح نسبتاً ارزانتر بازار آزاد می‌باشد. علاوه بر پاره‌ای از موارد بدلیل عدم انجام به موقع تعهدات اعضا، اجرای پروژه نیمه کاره رها شده و منجر به خواب سرمایه تا انجام تعهدات مالی اعضا می‌گردد، از این رو بایستی قبل از شروع هر پروژه ساختمانی توسط شرکتهای تعاونی با بکارگیری راهکارهایی از توان مالی آنان در انجام پروژه در زمان تعیین شده اطمینان حاصل نمود.

مشکلات اجرایی

مشکلات اجرایی شامل آندسته از مشکلات است که از هنگام تشکیل شرکت تا پایان رسانیدن یک پروژه شرکت با آن مواجه می‌گردد، و شامل نحوه مدیریت، عدم آشنائی مدیران شرکت با قوانین و مسائل حقوقی مربوط به واگذاری زمین و اصول فنی و مهندسی ساختمان سازی، چگونگی انتخاب پیمانکار و همکاری اعضا در پیشبرد

۳۳۷۰۹۰۰۰ نفر به رقم ۴۹۴۴۵۰۰۰ نفر افزایش یافته است به عبارت دیگر ۱۵۶۳۶۰۰۰ در ده ساله فوق که متقاضیان بالقوه مسکن در دهه ۹۰-۱۳۸۰ خواهند بود به جمعیت کشور افزوده شده، با توجه به هدف کاهش متوسط تعداد خانوار در واحد مسکونی در طول برنامه سوم به ۳۱۱۴ هزار واحد مسکونی جدید مطابق جدول شماره ۹ نیاز خواهد بود.

با در نظر گرفتن نرخ رشد ۹/۱ در صد ساخت و ساز مسکن که به مراتب از رشد اقتصادی ۶ درصد در نظر گرفته شده در طول برنامه سوم بالاتر بوده و کاهش تصدی گری دولت در امر ساخت و ساز بایستی ضمن در نظر گرفتن انگیزه‌های لازم، منابع جدیدی را علاوه بر ۵ در صد میزان سرمایه گذاری از کل در آمد به امر ساخت اختصاص دهیم.

گزینه دیگر استفاده از تواناییهای مردمی بخش تعاون به عنوان مکمل بخش خصوصی در راستای دستیابی به اهداف ساخت و ساز مسکن می‌باشد. هر چند این بخش نیازمند به بکارگیری راهکارهایی در جهت گسترش و عمق بخشیدن به فعالیتهای خویش در امر ساخت و ساز مسکن و اطمینان از توان مالی و اجرایی شرکتهای تعاونی در اجرای پروژه‌های در دست اجراء در زمان مورد نظر و جلوگیری از ناتمام ماندن آنها و ضرر و زیان ناشی از خواب سرمایه می‌باشند بدین منظور در ادامه ضمن بررسی مشکلات شرکتهای تعاونی مسکن راهکارهایی جهت سرعت بخشیدن به فعالیتهای آنان به عنوان پیشنهاد ارائه می‌گردد.

بررسی مشکلات تعاونیهای مسکن

مشکلاتی که باعث کند شدن فعالیت، متوقف ماندن پروژه‌ها و نیز فعال شدن تعاونیهای مسکن می‌گردد به سه گروه قابل تقسیم می‌باشند:

الف - مشکلات مادی

ب - مشکلات اجرایی

ج - مشکلات ساختاری

که در مورد هر یک از مشکلات فوق توضیحی به شرح زیر ارائه می‌شود:

۲/۳ در صد توسط بخش دولتی دریافت شده است. لیکن علی رغم آنکه تعداد پروانه‌های ساختمانی صادره برای تعاونیهای مسکن نسبتاً رقم کوچکی است اما نسبت تعداد واحدهای مسکونی تعاونیهای مسکن در ساختمان رقم بالاتری را نشان می‌دهد که توسط جدول شماره ۷ نشان داده شده است.

براساس اطلاعات جدول فوق ۸۶/۲ در صد از واحدهای مسکونی مربوط به بخش خصوصی، ۱۰/۴ مربوط به بخش تعاونی و ۳/۳ درصد مربوط به بخش دولتی می‌باشد. از مقایسه ارقام مندرج در جدول شماره ۷ تقسیم مجموع تعداد واحدهای مسکونی در پروانه‌های ساختمانی طی سالهای ۷۹-۱۳۷۵ مشاهده می‌کنیم که متوسط تعداد واحدهای مسکونی و در کل پروانه‌های ساختمانی صادره حدود ۱/۵ واحد مسکونی و در پروانه‌های صادره برای بخش خصوصی حدود ۱/۴ واحد مسکونی و در پروانه‌های صادر شده برای بخش تعاونی مجوز ۳/۱ واحد مسکونی در نظر گرفته شده است. ارقام فوق نشان دهنده تمایل شرکتهای تعاونی مسکن به انبوه سازی بیشتر و استفاده هر چه بیشتر از زمین در جهت ساخت و ساز مسکن می‌باشد.

بررسی شاخصهای جمعیتی و نیاز به مسکن در طول برنامه سوم

همانطور که قبلاً نیز گفته شد شاخص متوسط خانوار در واحد مسکونی طی سالهای ۷۵-۱۳۵۵ روندی کاهشی داشته که نشان از بهبود وضعیت مسکن در نقاط شهری و روستائی کشور دارد. علاوه بر سیاستهای واگذاری زمین که مشوق ساخت و ساز مسکن بوده است، متقاضیان مسکن در سالهای فوق عمدتاً به متولدين سالهای حدود ۱۳۳۰ تا ۱۳۵۰ مربوط می‌گردد، که جمعیت کشور مطابق جدول شماره ۸ بوده است و علی رغم نرخ تخریب، نرخ ساخت و ساز از رشد جمعیت پیشی گرفته است.

بطوریکه از جدول مشاهده می‌شود طی سالهای ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ جمعیت با نرخ رشد ۳/۹ در صد از رقم

پروژه می‌گردد. مجموعه مسائل فوق باعث می‌گردند تا شرکت فاقد یک برنامه ریزی منسجم و برنامه زمانی برای پیشبرد فعالیتهای خود باشد. و در صورت برخورد با هر یک از مشکلات انجام پروژه تا رفع مشکل ایجاد شده به تعویق بیافتد.

شایان ذکر است که در سرشماری از تعاونیهای مسکن سال ۱۳۶۴، شرکتیهای تعاونی مسکن علل موفقیت خود را در همکاری اعضا، کمک سازمان متبوع و وجود نیروهای متخصص در میان اعضای خود و دلیل نیمه تمام ماندن عملیات ساختمانی را کمبود سرمایه، مسایل حقوقی و دلایل عدم موفقیت خود را نداشتن زمین، کمبود سرمایه، عدم همکاری سازمان متبوع و نارساییهای قانونی علاوه بر سایر موارد ذکر کرده‌اند.

مشکلات ساختاری

از آنجا که هر شرکت تعاونی مسکن در محیط کار و با عضویت حداقل ۷ نفر قابل تأسیس است عملاً با تعداد شرکتیهای تعاونی مسکن کوچکی روبرو خواهیم بود که تولیدکنندگان با مصرف کنندگان نهایی یکی می‌باشند.

با توجه به اینکه انجام امور مربوط به دریافت و یا تهیه زمین، تهیه جواز ساختمان، انتخاب پیمانکار، ساخت و ساز، امور مربوط به ثبت و سایر امور کارهایی هستند که نیازمند به آشنائی با قوانین و مقررات می‌باشد. این رو وجود نوعی شرکت تعاونی مسکن واسطه که دارای تخصص در ساخت و ساز بوده و با قوانین و مقررات آشنائی کامل داشته بعنوان مشاور و ناظر فعالیتهای شرکتیهای تعاونی مسکن ضروری بنظر می‌رسد.

ارائه راهکارهایی در جهت گسترش و سرعت بخشیدن به فعالیتهای شرکتیهای تعاونی مسکن:

از آنجا که شرکتیهای تعاونی به عنوان نهادهای مردمی که اعضای آن در جهت منافع خویش تلاش می‌نمایند ضروری است با هماهنگی ارگانهای ذیربط از قبیل بانکها، سازمان ملی زمین و مسکن، شهرداریها و سازمان متبوع آنان فعالیتهای آنان را در جارجویی که منجر به حصول اطمینان از توانائی آنها در انجام پروژه‌های

در دست اجرا و در زمان مقرر می‌شود قرار داد. بنابراین راهکارهای زیر به عنوان پیشنهاد ارائه می‌شود:

اجباری نمودن پس انداز و سپرده گذاری در صدی از حقوق کارکنان متقاضی مسکن با سهمی مساوی از طرف سازمان متبوع در صندوقی به نام صندوق تعاون مسکن به منظور اطمینان از بنیه مالی شرکتیهای تعاونی در اتمام پروژه‌های ساختمانی.

- تأسیس شرکتیهای تعاونی مسکن تخصصی به منظور مشاوره و یاری رسانیدن به شرکتیهای تعاونی مسکن در انجام امور محوله از طریق برنامه ریزی و تهیه برنامه زمانی فعالیتهای هر شرکت تعاونی مسکن بانوجه به منابع در اختیار شرکت و پروژه‌های ساختمانی.

استفاده از شرکتیهای تعاونی مسکن موفق (در صورت دارا بودن سایر شرایط) به عنوان انبوه سازان طرف قرار داد و تقسیم سود حاصل از این فعالیت بین اعضای شرکت تعاونی مسکن.

- تعیین الگوهای ساخت و ساز مسکن، مناسب با تعداد افراد خانوار، اعضا، سابقه خدمت و منزلت اداری آنان.

- تخفیف در سودبانکی به شرط موفقیت شرکت تعاونی در انجام پروژه ساختمانی مطابق برنامه‌ای که به تأیید مراجع ذیصلاح رسیده باشد.

چکیده

با حاد شدن مشکل مسکن در دهه ۱۳۵۰ و در پی مداخله دولت در بازار مسکن بعد از پیروزی انقلاب اسلامی از طریق تملک و واگذاری اراضی شهری به افراد، تعاونیهای مسکن و انبوه سازان ضمن رونق بخشیدن به ساخت و ساز مسکن بر تعداد فعالیتهای شرکتیهای تعاونی مسکن نیز افزوده گردید. علی‌رغم آنکه در دهه دوم پیروزی انقلاب سیاستهای "هودار تقاضا" و عرضه زمین ارزان قیمت به تدریج به سیاستهای "هودار تقاضا" تغییر جهت داد لیکن در مجموع نرخ رشد ساخت و ساز مسکن از جمعیت پیشی گرفته و شاخص تراکم متوسط خانوار در واحد مسکونی از رقم ۱/۲۶ در سال ۱۳۵۵ به رقم ۱/۱۵ در سال ۱۳۷۵ کاهش یافت، که نشان از

بهبود وضعیت مسکن در دو دهه اخیر در مناطق شهری و روستائی کشور دارد.

لیکن با رشد سریع جمعیت طی سالهای ۱۳۵۵-۶۵ که متقاضیان بالقوه مسکن طی سالهای دهه ۱۳۸۰ خواهند بود، فشار زیادی از طریق تقاضای آنان به بازار مسکن وارد خواهد شد. طبق برآوردهای به عمل آمده در برنامه پنج ساله سوم توسعه یعنی سالهای ۷۹-۱۳۷۳ بایستی ۳۱۱۵ هزار واحد مسکونی جدید به منظور پاسخگویی به تقاضاهای جدید ساخت و ساز گردد. با توجه به کاهش تصدی گری دولت و لزوم افزایش ۹ درصدی سرمایه گذاری در بخش مسکن که به مراتب از رشد ۵ درصدی سرمایه گذاری بخش خصوصی بیشتر می‌باشد، بایستی علاوه بر تجهیز پس انداز، کوچک سازی و انبوه سازی از امکانات تعاونیهای مسکن به عنوان نهادهای مردمی نیز سودبرد. بدین منظور بایستی با اتخاذ راهکارهایی ضمن رفع مشکلات تعاونیهای مسکن به فعالیتهای آن سرعت و گسترش بخشید. در مقاله حاضر سعی شده است. ضمن ارائه ناریخچه و تصویر ثبت فعالیتهای تعاونیهای مسکن در امر ساخت و ساز بطور خلاصه مشکلات آنان را بررسی و راهکارهایی برای رفع آنان ارائه گردد.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- اطهار کی‌مال، به سوی کار آمد سازی دخالت دولت در بازار زمین شهری، فصلنامه اقتصاد مسکن شماره ۳۰
- ۲- شرکت تعاونی مسکن کارگری: شامل آندسته از شرکتیهای تعاونی مسکن می‌گردد که طبق تبصره ۱ ماده ۱۸ قانون شرکتیهای تعاونی و اصلاحیه آن (مصوب سال ۱۳۵۰ با عضویت کارگران و سایر کارکنان، صنایع، خدمات و حرف تشکیل می‌شود و حداقل ۳ اعضا نزد سازمان بیمه‌های اجتماعی بیمه باشند.
- بهر صورت جمع آوری اطلاعات فوق قبل از تأسیس وزارت تعاون صورت گرفته است.
- ۳- به طور کلی دو طرح آماری به نام سرشماری تعاونیهای مسکن در سالهای ۱۳۶۴ و ۱۳۶۷ در ارتباط با تعاونیهای مسکن توسط مرکز آمار ایران اجرا گردیده است و از آنجا که طرح سال ۱۳۶۷ دوره زمانی ۶۶-۱۳۶۴ را پوشش می‌دهد، و دارای اطلاعات کاملتری از فعالیتهای شرکتیهای تعاونی مسکن می‌باشد براساس این طرح عملکرد دوره ۶۶-۱۳۶۴ مورد بررسی قرار گرفته است.
- ۴- آمار فوق شامل شهر تهران نمی‌شود. ●

پرتغالی کاستا *casta* برمی‌گردد. عضویت در یک کاست براساس تولد است و پایگاه چنین افرادی به پایگاه آن کاست در جامعه بستگی دارد. از این رو، حتی اگر پایگاه‌های فرد عوض شود، پایگاه اجتماعی او ثابت باقی می‌ماند. جمع کنندگان مواد زائد و باطله بیشتر به کاست‌های پایین دستی تعلق دارند. طبیعت کار آنها، که جمع آوری مواد زائد و باطله قابل بازیافت از سطح خیابانها و سطل‌های آشغال است، از دید کاست‌های بالاتر، شغلی کثیف است. این افراد چون خیلی فقیر هستند و راه دیگری برای امرار معاش ندارند، به این کار می‌پردازند. از این رو آنها هم به لحاظ اجتماعی و هم اقتصادی تحت فشار هستند و در بین ساکنان شهرها تهدید به طرد از کاست می‌شوند.

شکل‌گیری تعاونی‌ها به این زنان کمک کرده است شرایط زندگی شان را بهبود بخشند، اما عامل بسیار مهم این است که این تعاونی‌ها به اتحادیه‌شان وابسته هستند. عزم آنها برای بهبود شرایط کاری شان از طریق عمل جمعی به حقیقت پیوست، البته بعد از اینکه متحد شدند. این امر باعث می‌شود که آنها توانایی‌های خود را باور کنند. همچنین قادر گردیده‌اند که به اهداف خود در قالب تعاونی‌ها دسترسی پیدا کنند. از این رو می‌توانیم بینیم که پیوند اتحادیه‌ها با تعاونی‌ها می‌تواند عامل مؤثری برای از زیر سلطه خارج کردن فقرا و طبقاتی که از نظر اجتماعی تحت فشار هستند، باشد.

حاصل بهتر است به نوع دیگری از تعاونی‌ها پرداخته و به بررسی این امر پردازیم که چطور این تعاونی‌ها به از زیر سلطه خارج کردن بخش دیگری از طبقه کارگر کمک کرده‌اند. در بخش بعدی به بررسی عملکرد تعاونی‌های کارگری در شهر کلکنه می‌پردازیم.

پی‌نوشت:

* دکتر شریف. ک. بهریگ (Dr. Sharif. K. Bhowmik) رئیس دبیرانمان جامعه‌شناسی دانشگاه بمبئی هندوستان و یکی از مؤلفان و صاحب‌نظران برجسته حوزه تعاون در این کشور و دارای تألیفات و تحفیات متعدد در این زمینه می‌باشد.

قراردادهایی را برای تأمین غذای عروسی‌ها، آیین‌های رسمی عمومی و دیگر مراسم نیز می‌بندند و در برخی اوقات فقط نسبت به سرو غذا و تهیه دسر در این مراسم اقدام می‌کنند. علاوه بر این فعالیت‌ها، این تعاونی برای افتتاح فروشگاه و دکه جای در ادارات نیز قرارداد بسته است. سازماندهی برنامه‌های تربیتی جهت اعضاء برای آشنایی با جنبه‌های گوناگون مدیریت غذا از جمله تغذیه از سایر فعالیت‌های این تعاونی است. برنامه‌های آموزش تعاون و سوادآموزی نیز در زمره فعالیت‌های این تعاونی قرار دارد و تشکیل شرکت تروپتی ناستا یکی از موفق‌ترین اقدامات انجام شده توسط اس.ای. دلبلیو آ. است. از آنجا که مشتریان این شرکت از کیفیت، به نسبت کم هزینه بودن و سرو مناسب غذاریت دارند، این شرکت سود آور شده است. سابقاً این تعاونی در دفتر اس.ای. دلبلیو آ. واقع در احمدآباد مستقر بود. ولی در حال حاضر دفتری برای خود در شهر خریداری کرده است.

اس.ای. دلبلیو آ. برای افزایش درآمد اعضاء یک سری فعالیت‌های پاره وقت اقتصادی زائد را برای جمع کنندگان مواد زائد و باطله سازمان داده است. تعدادی از اعضاء بعد از ظهرها نخود فرنگی پوست می‌کنند. گروهی دیگر از زنان به درست کردن پاکت و کاغذ تحریر می‌پردازند.

۲-۳-۱ بازیافتن عزت نفس

موفقیت تعاونی جوی گردها (جمع آورندگان مواد زائد و باطله) در احمدآباد در اصل به خاطر ارتباط محکم آنها با اتحادیه‌هاشان، یعنی اس.ای. دلبلیو آ. است. این اتحادیه اولاً به آنها کمک کرده است که عزت نفس خود را به عنوان کارگران خود اشتغال باز یابند. ثانیاً، اعضاء توانسته‌اند برنامه‌های شغلی جایگزینی را از طریق تعاونی‌ها اجرا کنند که در واقع گزینه‌های آنها را در انتخاب شغل زیاد کرده است.

باید توجه داشت که جامعه مملو از گروه‌های اجتماعی است که براساس سلسله مراتب دسته بندی شده‌اند. به این دسته بندی‌ها کاست *caste* می‌گویند. احتمالاً واژه کاست در اصل به واژه

ساختمانهای بزرگ بسته است در کنار این قراردادها، این تعاونی قراردادهایی نیز برای جمع‌آوری کاغذهای باطله با ادارات منعقد کرده است. تعاونی همچنین می‌تواند با برخی ادارات دولتی و ادارات وابسته به شهرداری قراردادهایی برای جمع‌آوری کاغذ باطله ببندد در عوض باید مبلغ ثابتی را برای جمع‌آوری کاغذ باطله به این ادارات بپردازد.

حدود ۲۰۰ عضو تعاونی در این زمینه‌ها به کارگماشته شده‌اند. این اعضاء در قبالت کارشان دستمزد منظمی دریافت می‌کنند. سود تعاونی بین تمام اعضاء پرداخت می‌شود. این اواخر تعاونی با مشکلاتی مواجه شد، چرا که دولت ایالتی قراردادش را برای جمع‌آوری کاغذ باطله در سال ۱۹۹۹ تجدید نکرد. این نکته در گزارش سالانه اس.ای. دلبلیو آ. در سال ۱۹۹۹ آورده شد. در این گزارش همچنین اعلام شد که تعاونی "ساوونداریا" نسبت به تجدید قرارداد با ادارات دولتی در آینده نزدیک، خوش بین است. این مشکل بعد از اینکه اتحادیه و تعاونی مأموران رده بالای دولت ایالتی را متقاعد کردند که این کار برای دو طرف سودمند است، حل شد.

برخی از جوی گردها در پخت انواع غذاها از مهارت کامل برخوردار بودند. اتحادیه سعی کرد در تکمیل مهارت‌هایشان به آنها کمک کند، به گونه‌ای که بتوانند به کسب و پیشه‌های دیگر بپردازند. در اواسط سال ۱۹۹۲ گروهی از این زنان تأمین غذای مؤسسه دولتی مربوط به برنامه جامع توسعه امور کودکان (ICDS) را بر عهده گرفتند. این برنامه برای کمک به فقرا در مناطق شهری و روستایی آغاز شده است. این مؤسسه به تعلیم و تربیت بچه‌های پیش دبستانی می‌پردازد. در هنگام ظهر به این بچه‌ها یک وعده غذا نیز داده می‌شود.

این گروه قراردادهایی برای تأمین غذا با برخی مؤسسات دیگر نیز بست. در سال ۱۹۹۴، این گروه یک تعاونی را به نام شرکت تعاونی تروپتی ناستا ماهیلای اس.ای. دلبلیو آ. *Trupti Nasta SEWAA* تشکیل داد. در حال حاضر این تعاونی دارای ۱۳۰ عضو است که همگی قبلاً مواد زائد و باطله جمع می‌کردند. آنها